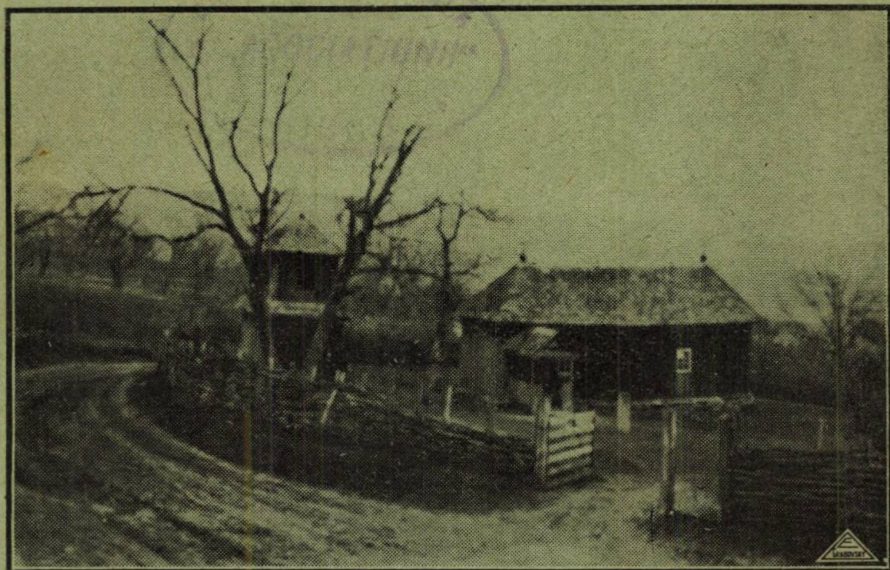
ANUL II. No. 3 MARTIE 1933

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Biserica de lemn din Bogzeşti — Orhei. 1770.

SUMARUL:

Redacția şi Administrația: Chişinău, str. Alexandru cel Bun No. 85.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C., — Ceslav Ambrajevici, — Acaţatov Mihail, — Antohi Panait, — Balan St., — Balbareu I., — Bogos Dumitru, — Boldur Alexandru, — Bulat Toma, profesor universitar, — Bulat Ştefan, — P. Bajbeuc-Melicov, — Bezveconnâi G. G., — Cazacu Aurel, — Cernăianu Const. D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Acad. Române, — Al. David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Ciotlec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion, — Fală Protir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halıppa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V., — Miron C. Holban, — Hotnog T., — Haneş V., — Iacobescu Th., — Iov D., — Ioncu T., — Ionescu Darzeu, — Ispir Mircea, — Luţcan Anton, — Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Protiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu C., — Raşcu Gh., prof., — Smochină Nichita, — Stoica Cezar, — Spătaru N, — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL II. No. 3 MARTIE 1933.

Viața Basarabiei

REVISTA LUNARĂ

Editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Biserici de lemn

Intre monumentele doveditoare vechii tradiţii de artă romînească în Basarabia trebuesc considerate şi bisericile de lemn, modeste şi neglijabile la prima vedere, valoroase depozite de artă uneori.

Bisericile de lemn sunt răspîndite peste tot pămîntul locuit de Romîni; putem afirma chiar că ele constitue o caracteristică a arhitecturii romîneşti. Ele formează deseori tranziţia dintre arta ţărănească, în primul rînd prin identitatea materialului, şi cea oficială.

In Transilvania bisericile de lemn au fost studiate mai atent. Profesorul dela Cluj d. Coriolan Petran a publicat un studiu interesant asupra bisericilor din judeţul Arad. In ultimul anuar al comisiei monumentelor istorice pentru Transilvania d-l Atanasie Popa se ocupă pe larg de bisericile din Colţirea, Apahida, Căpâlnea, Cuhea, Gâlgăn, Copăceni, Iernut şi Corneşti [1]) — care, afară de ultimele două, prezintă un caracter propriu construcţiilor transilvane, apropiindu-se de verticalismul bisericilor gotice. Unele sunt foarte vechi, dar cele mai multe din sec. XVIII; din cele mai interesante putem cita biserica din Tiurea dela 1750 sau cele două din Fildul de jos şi Fildul de sus [2]).

In Bucovina sunt mai puţine în comparaţie cu cele de piatră, cum era şi firesc într'o provincie, care a fost leagănul statului moldovinesc în cea mai strălucită epocă a lui şi deci cu largi posibilităţi de comandă. In provinciile vechiului regat sunt ceva mai nu-

[1]) „Anuarul pe 1930--31" Cluj 1932 pp. 149—314.

[2]) La Tzigara-Samurcaş „L'art du peuple roumain" Génève 1925, pp. 1—3.

meroase. S'au păstrat schituri cu bisericuţe de lemn, dintre care unele destul de cunoscute: Volovăţ din Bucovina, Gorovei din nordul Moldovei, Valea Neagră din Vrancea, Mânăstirea din Covurlui şi atîtea altele din judeţele Buzău, Vâlcea şi Gorj.

In Basarabia par să fie tot atît de numeroase, dacă nu chiar mai multe de cît în Transilvania. Şi presupunem alte împrejurări pricinuitoare folosinţei lemnului la construirea bisericilor. Pe cînd în Ardeal mulţimea pădurilor şi influenţa bisericilor gotice cu tendinţe de verticalism, care se adecvau mai uşor lemnului la constructori mai săraci, au fost cele două cauze pentru folosirea acestui material, în Basarabia el se 'ntrebuinţa în locul pietrei, pentru că era mai eftin şi pentrucă se puteau mai uşor reconstrui după dărîmările şi arderile, cărora cădeau pradă la necurmatele invasii tătăreşti. Cu toate că Basarabia apare tîrziu în istoria arhitecturii moldoveneşti, în epoca aşa numită de decadenţă [1]), cînd în restul Moldovei se 'ntrebuinţa mult piatra, ea cunoaşte aproape exclusiv lemnul.

In anii 1812—1813 existau în Basarabia 775 biserici din care numai 41 erau de piatră, iar restul de lemn [2]). Care era situaţia numerică a bisericilor din Moldova propriu zisă la acea epocă nu ştim; în orice caz diferenţa dintre cele de piatră şi de lemn era cu mult mai mică. Se vede aceasta din relatările mult mai vechi ale episcopului catolic Bandinus, când a vizitat Moldova pe timpul lui Vasile Lupu.

Asupra acestor biserici nu s'a scris nici un studiu complect până 'n prezent. Date mai numeroase se pot culege din lucrarea d-lui Ciobanu „Biserici vechi din Basarabia", care dă informaţii în general despre toate bisericile basarabene, cu cîteva cuvinte speciale despre cele din lemn, [3]) menţionînd mai pe larg unele din ele la descrierea cîtorva situate în regiunea mijlocie a Basarabiei. Ar fi fost mai potrivit să se consacre studii pentru cercetarea lor pe regiuni. Un început s'a făcut de fostul profesor V. Curdinovschi, care a dat cîteva informaţii despre unele biserici de lemn (7) din jud. Hotin [4]).

---

[1]) In lucrarea noastră „Evoluţia stilului moldovenesc" Iaşi 1927.

[2]) După cunoscuta statistică publicată de I. N. Halippa în „Trudi" III, pp. 231—236.

[3]) Op. cit. pp. 3—6.

[4]) „Cele mai vechi biserici de lemn din jud. Hotin" în „Revista societăţii istorico-arheologice bisericeşti" Chişinău 1925, XVI, pp. 60—74.

După aceste date, caşi după informaţii personale culese în câteva excursii sau la lucrările studenţilor mei dela Seminarul de Istoria artei creştine, voi căuta să stabilesc o uşoară catagrafie a bisericilor de lemn, urmînd ca schiţa noastră să fie oricînd complectată de cercetări şi informaţii ulterioare. Datele din „Anuarele eparhiale" nu sunt totdeauna exacte, trebuesc controlate; în bună parte la folosim.

* * *

Cele mai multe biserici de lemn se află în judeţul *Hotin*: din 150 locaşuri, inclusiv cele două orăşene, 82 sunt din lemn,

Biserica din Sângera (Hotin) 1750.

deci mai mult de jumatăte. Nici una nu depăşeşte pragul veacului XVIII în vechime; cîteva sunt construite din acelaş material pînă 'n zilele noastre, ceia ce dovedeşte o practică adînc răspîndită în acest ţinut.

Cea mai veche pare a fi biserica din Sîngerea, trecută în „Anuar" la 1810 [1]; de fapt însă la 1806 a fost transportată din satul Dorofteni-Dorohoi de proprietarul Gheorghe Tăutul şi unde exista de aproape un veac. La 1710 fusese rîdicată biserica din

[1]) „Anuarul Episcopiei Hotinului" Chişinău 1930.

Marşineţi, refăcută la 1858 din cărămidă. Tot pe atunci s'a construit şi biserica, azi dispărută, din Trebisăuţi, care păstra un antimis dela 1707—în 1763 este pomenită, în 1914 disfăcută [1]. La 1730 e trecută biserica din Rîngaci, la 1735 din Berestic; pela 1750 cea din Beleavineţi-Ghiloveţi, refăcută complect în zilele noastre.

Din a doua jumătate a veacului XVIII datează următoarele biserici: Mihalcova la 1762, Moldova 1765, Rotunda 1766—după mai multe însemnări pe cărţi, aşa că data din „Anuar" poate fi sigur complectată — Comarovo la 1765 din brazi întregi construită, Dinăuţi la 1768 de un plan moldovinesc, Bălcăuţi la 1769, Belosouvca la 1770, Prigorodoc 1771; Rjavineţi reînoită la 1778, deci mult mai veche; la 1793 bisericile din Nagoreni şi Vărticăuţi.

Cele mai numeroase sunt din veacul XIX. La 1805 se rîdicase biserica din Noua Suliţă, refăcută din cărămidă la 1858; Ghinăuţi la 1806; la 1807 bisericile din Hodorăuţi, Viişoara refăcută tot din lemn la 1915, Poliana, Cruglic şi Caplevca. La 1806 se transformă dintr'o geamie biserica din Nelipăuţi; la 1809 se construeşte biserica din Forostina pe fundament de piatră; la 1813 Lomacineţi; mai veche de 1827, cînd e reparată, biserica din Culişovca; la fel biserica din Şendreni, reparată la 1861; la 1817 cea din Târnova. Deşi reparată la 1891, biserica din Stroeşti e mult mai veche; tradiţia spune c'ar fi fost adusă din Austria. Nu s'a putut stabili nici vechimea bisericii din Volcineţi, refăcută la 1915.

De-un interes deosebit sunt cîteva biserici, a căror dată precisă de construire n'o cunoaştem şi care, dispărute azi, pot fi studiate după fotografiile păstrate [2]. Biserica din Grimăncăuţi a fost desfăcută în 1912, actuala tot din lemn datează dela 1889; cea din Bălăsineşti a fost desfăcută în 1918, actuala din piatră e mai nouă. Biserica din Cobolcin are o clopotniţă mult asemănătoare celei dela Rotunda; după tradiţie ar data din secolul XVIII; actuala, tot din lemn, datează dela 1909. Biserica din Cherstineşti e trecută în „Anuar" din piatră la 1895; probabil cea de lemn, de care vorbeşte Curdinovschi [3]), să fi dispărut în timpul răsboiului.

Din a doua jumătate a secolului XIX datează bisericile din: Bârnova, Conovca, Levinţi, Balamutovca, Cotâleva, Doljoc, Perebi-

[1]) Curdinovschi, op. cit., pp, 60, 72.
[2]) Reproduse la Curdinovschi, op. cit.
[3]) Idem, p. 66.

couţi, Tărăsăuţi, Briceni, Buzoviţa, Caracuşani, Grişeviţi, Neporotuva, Noua Suliţă, Romăncăuţi, Rosoşeni, Selişte, Tabani, Văscăuţi, Vetrianca, Berlineţi, Burlăneşti, Feteşti, Larga, Lopatnic, Medveja, Bălcăuţi, Bârnova, Cepeleuţi, Clocuşna, Glinoaia, Ocniţa şi Serbiceni. După 1900 se mai clădesc încă din lemn biseriicle din: Şerbineţi în stilul vechi moldovinesc al acestui tip, Bulboca mai simplă, Belouţi, Vorniceni, Revcăuţi, Săncăuţi, Şiloveţi, Bordiug, Cotelna, Glinca, Măndăcăuţi şi Cormani, cea mai nouă (1915) în locul bisericii vechi.

In judeţul *Soroca* proporţia dintre bisericile de lemn şi de piatră este mult mai mică: 39 faţă de 158, deci un sfert. Nici una nu este mai veche de mijlocul veacului XVIII: la Corbul se ridică la 1749, iar alături de ea alta la 1902. Tot două s'au construit la Bârlădeni: una la 1770 ín cotuna Paladia şi alta la 1882 şi la Gârbova-Om mort cu una veche dela 1775 şi alta nouă dela 1908. La 1797 s'a ridicat biserica din Sudarca, refăcută în zilele noastre din piatră; la 1775 cea din Grimăuţi.

Pe valea Răutului, regiune astăzi lipsită de păduri, se construesc în veacul XVIII mai multe biserici, transformate în veacul următor în piatră. Biserica din Mărculeşti pare a fi cea mai veche (1760) după o însemnare de mai tîrziu [1]; la Floreşti e trecută în „Anuar" din 1807, dar poate fi mai veche. Fără dată e trecută biserica din Varvarovca, din aceiaşi regiune; tot de acolo Cenuşa dela 1817. Fără date sigure sunt trecute bisericile din Sevirova, dela cimitirul din Târnova, dela Macarovca şi Cremenciuc, probabil, de aceiaşi vechime.

Din prima jumătate a veacului XIX datează bisericile: Verejeni la 1801 şi refăcută peste un veac din piatră; tot atunci Călăraşauca, la 1819 Horodiştea, 1829 Braicova. Deşi biserica din Ghizdita e trecută în „Anuar" la 1896, trebue să fie mult mai veche, după unele icoane şi cărţi bisericeşti cu însemnări dela mijlocul veacului. Pe locul unei biserici vechi se construeşte la 1910 cea din Dângeni.

Din a doua jumătate a secolului XIX sunt bisericile din: Cureşniţa, Dercăuţi, Zgura, Dondiuşcani, Briceni, Frasin, Cernoleuca, Drochia, Climăuţi, Codreni, Moşani, Savca, Tătărăuca Veche şi

[1]) Curdinovschi, op. cit., p. 70.

Cuhureştii de jos. După 1900 bisericile din Şolcani, Şeptelici şi Nicolaevca (1921).

Aproape o treime din bisericile judeţului *Bălţi* sunt de lemn, 44 din 141. Biserica din Băceni, care ţine de parohia Ciulucani [1], e construită la 1826 pe din două: jumătatea răsăriteană din piatră, cea apusană din lemn.

La anul 1702 sunt trecute în „Anuar" ca rîdicate bisericile din Camenca şi Petruşeni; la 1757 biserica din Oişeni-Musteaţă, la 1760 Duşmani; între 1760—1765 biserica din Albineţi, trecută în „Anuar" greşit la 1813; biserica din Brânzeni la 1765, Dumbrăviţa la 1770 refăcută în piatră la 1903, Scumpia la 1776; Rădeni la 1787; Ţipleşti la 1790 refăcută în piatră în zilele noastre, Gheciu Vechi la 1791; Teşcureni la 1795 sau 1797 — cum e trecută în studiul d-lui Ciobanu [2]. La 1796 s'a construit biserica din Mânzăteşti, care s'a dărîmat la 1892, cînd a fost gata biserica nouă, trecută astfel greşit în „Anuar" la 1891. Tot depe atunci datează biserica din Mirceni, refăcută numai la 1868, cînd e trecută în „Anuar" ca înalţată, cu material dela altă bisrrică mai veche; posedă şi cărţi dela mijlocul veacului XVIII. Tot din acelaşi veac păstrează cărţi şi biserica din Mălăeşti, trecută în „Anuar" la 1892.

Precum vedem în judeţul Bălţi s'au păstrat un număr destul de însemnat din veacul XVIII, cărora trebue de adăugat şi cele a căror data n'a putut fi determinată, deşi de-o vechime apreciabilă, ca bisericile din Cubani şi Cuconeştii Vechi. Apropierea ţinutului de Moldova Veche explică acest fapt.

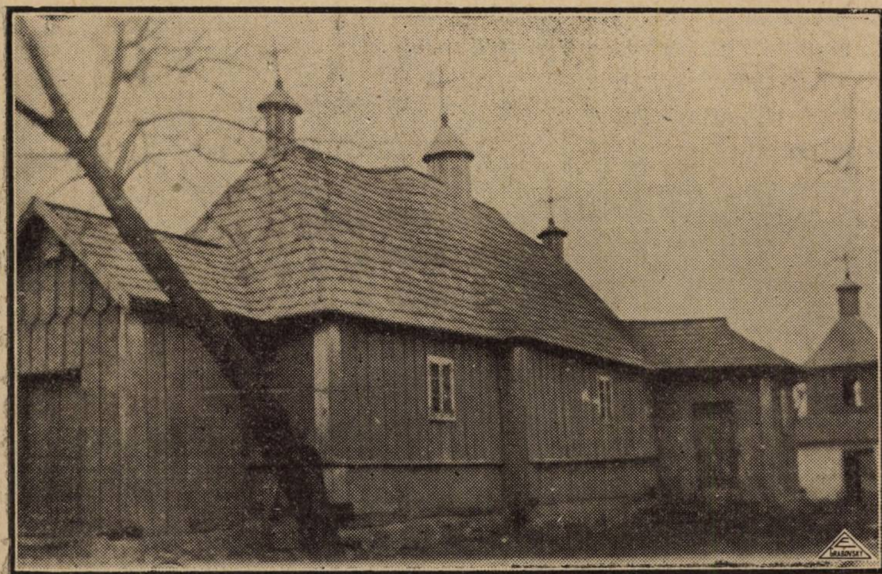
Din prima jumătate a secolului XIX datează bisericile din: Lambeni la 1802, Iablona Nouă la 1806 refăcută peste un veac tot din lemn, Măgurele la 1810, Recea la 1804 sau 1825, Singureni 1816, Pârliţi 1817, Sculeni 1822, Ustia 1823, Văratic 1825, Soci Bocan Burghelea la 1830, Bolotina 1837 şi Hiliuţi 1842. Din a doua jumătate a aceluiaşi secol bisericile din: Bursuceni, Cucioaia, Funduri, Pânzăreni, Cetăreni, Glodeni, Valea Rusului refăcută mai tîrziu din cărămidă, Alexăndreni, Bălan, Fântâna Nouă, Stolniceni şi Terebna. După 1900 bisericile din Alunişi, Popovca şi Şeptebani-Stâncăuţi.

[1] N'am găsit-o trecută în „Anuar".

[2] Op. cit., p. 70.

Judeţul *Orhei*, deşi cuprinde faimosul ţinut al Codrului, are foarte puţine biserici de lemn: 15 actuale şi 9 refăcute la date cunoscute dintr'un total de 180, deci nici macar a zecea parte. Explicaţia trebue de căutat în bogăţia carierelor de piatră ale regiunei care au pus la îndemînă acest material mai tare.

Cele mai vechi biserici sunt acele dela Horodişte, înfiinţată la 1769, dela Bogzeşti la 1770, dar probabil mai veche după cărţile

Biserica din Albineşti (Bălţi) 1760—65.

ce le păstrează şi dela Cornova, care e greşit datată la 1802 în „Anuar", de oarece nu e bazată pe nici un document şi păstrează cărţi chiar din veacul XVII. Urmează bisericile din Râşcova-Işnovăţ şi Ghetelova, ambele la 1778; Oniţcani la 1779, refăcută mai tîrziu din piatră; Ghermăneşti la 1780, de asemeni refăcută în piatră; Busăuca 1784, Ivancea 1789 şi Scorţeni 1799, toate refăcute ulterior.

Din prima jumătate a secolului XIX datează bisericile: Verejeni la 1801 refăcută; Ohrincea la 1805, cînd e pomenită [1]), deci

[1]) Şt. Ciobanu, op. cit, p. 66.

nu 1824 cum e trecută în „Anuar“ ; Cocorozeni la 1806 refăcută ; Ineşti la 1807 refăcută, Godjineşti 1807, Târşiţei la 1812, Hulboca la 1814 refăcută, Ghirişeni 1820—dar poate mai veche fiind adusă dela M-rea Hârjauca-Dâşcova 1841, Voinova 1838 şi Palanca 1847. Dela 1870, când se rîdică biserica din Pituşca, nu mai cunoaştem nici una, construindu-se numai din piatră [1]).

Din judeţul *Lăpuşna*, exceptînd bisericile din Chişinău, s'au păstrat în lemn vre-o 14 biserici, afară de care se mai ştie sigur încă pe tot atîtea c'au fost din acelaş material şi refăcute din piatră sau dispărute nu de mult — dintr'un total de 111 biserici rurale.

Cea mai veche biserică, de-ar fi să considerăm tradiţia, ar fi fost cea din Corjeva, din care s'a păstrat pristolul alături de actuala din piatră ; posedă şi cărţi dela începutul sec. XVIII. Acelaş lucru despre urmele bisericii din Hânceşti şi cea din Sadova, care s'a dărîmat abia în 1924. La 1785 se ridică biserica din Pojoreni, refăcută în piatră ; tot pe atunci biserica din Drăguşenii-vechi pomenită încă la 1791, la 1793 biserica din Recea refăcută tot din lemn, la 1796 cea din Bardar refăcută în piatră ; tot pe atunci cea din Buicani, de asemeni refăcută.

Din prima jumătate a sec. XIX datează bisericile din : Dahnovici la 1801 [2]), Gârla 1802, Ciuteşti 1802, Goiani 1806, alături de alta mai nouă din piatră ; la 1809 bisericile din Bălăureşti şi Măcăreşti, refăcute în piatră ; Negreşti 1814 ; pomenită la 1816 biserica din Budeşti, refăcută apoi în piatră ; Buţeni 1818 şi Volcineţi 1819, refăcute în piatră ; Sbiroaia la 1821, Timilăuţi 1827 ; Logăneşti refăcută la 1828, dar mai veche ; Nemţeni 1828, Găureni 1822 refăcută în piatră şi Mereşeni 1853. Mai nouă este biserica din Brătuleni dela 1909.

Pentru judeţul *Tighina* aproape aceiaşi proporţie ca la Orhei : se cunosc 13 din totalul de 94 biserici inclusiv cele orăşeneşti. Cele mai vechi nu trec de finele veacului XVIII : la 1797 biserica din Gura Galbinei şi tot pe atunci bisericile din Cârnăţeni, pomenită la 1818 şi Sărata Galbenei, ambele păstrând cărţi din secolul XVIII.

---

[1]) Ultimele două aparţin azi judeţului Lăpuşna.

[2]) După Şt. Ciobanu, op. cit., p. 58; în „Anuar“ 1825.

La 1783 s'a ridicat biserica din Cobusca Veche, refăcută mai apoi în piatră; urmele bisericii din Cobusca Nouă dovedesc aceiaşi vechime.

Din veacul XIX urmează bisericile din: Arpaci la 1804, refăcută în piatră; Căinari la 1806; St. Alexandru Nevschi din oraşul Tighina, transformată la 1807 dintr'o giamie şi refăcută apoi în piatră; Ţânţăreni la 1808, Caşcalia 1810, Grădeşti 1819, Javgur 1838, Cenac 1853 şi Ialpujeni 1898.

In judeţul *Cahul* numărul bisericelor de lemn devine iarăşi mai mare în proporţie cu alte judeţe: se cunosc 19, din care numai una refăcută în piatră, afară de bisericile din Leova (1818) şi Vulcăneşti (1812), acoperite pe dinafară cu scânduri—dintr'un total de 64 cu urbanele, deci precis a treia parte. Explicaţia trebue de căutat în lipsa aproape complectă a pietrei; de aceia mai toate celelalte sunt construite din cărămidă şi uneori din ciamur.

Cele mai vechi biserici sunt acele din Tigheci, pomenită la 1794 şi refăcută tot din lemn la 1829; din Tartaul de Larga, părăsită de multă vreme, dar unde s'au găsit icoane cu inscripţii slavoneşti, pe care d-l Ciobanu le crede din sec. XVII[1]); şi biserica Sf. Mihail din Cahul, ridicată la 1785 şi refăcută mai apoi din cărămidă.

Din veacul XIX datează bisericile din: Copcui la 1800 [2])—după „Anuar" 1817—, Larga 1800, Cuhurlui 1805, Borogani 1811, Baimaclia şi Cotu Morii la 1812, Chiorelia Mică şi Leca la 1815, Câşliţa 1854, Constantinovca 1870, Sărăţica Veche 1878; apoi bisericile din Hănăseni, Bădica Moldovan, Ciadîr şi Orac.

Judeţul *Ismail* are cele mai puţine biserici de lemn: dela Etulia din 1827 şi Tropoclo (1896) din totalul de 67, folosindu-se aici piatra şi cărămida. La Slobozia Mare a existat o biserică de lemn de pe la 1912—1814, distrusă mai apoi (1871). Aceiaşi situaţie în judeţul *Cetatea Albă*, unde se pomeneşte de-o veche biserică în emn dela Ciobruci, datând din 1770 şi refăcută apoi în piatră şi biserica dela Noul Caragaci depe la începutul sec. XIX. In general bisericile din fostul Bugeac, afară de acele din oraşele Chilia, Isma-

---

[1]) Op. cit. p. 61

[2]) Op. cit. p. 61.

il şi Cetatea Albă, sunt mai noi, lucrate astfel din piatră şi cărămidă.

* * *

Dacă aruncăm o privire generală asupra elementelor arhitectonice ale bisericilor de lemn, primele caractere evidenţiate sunt simpleţa construcţiei şi varietatea planului. Se pot distinge cinci planuri, din care două dau un aspect mai frumos construcţiei, fiind copii după clădirile în piatră. Planul treflat, evidenţiat prin folosirea absidelor laterale, reproduce tipul clasic al bisericilor moldoveneşti, fără cupolă; exemplu biserica din Albineţi-Bălţi. Mai rar apare biserica cu turlă pe naos şi clopotniţă pe pridvor, care aminteşte unul din tipurile frumoase din evoluţia stilului moldovenesc, bisericile din secolul XVII; exemplu biserica din Sculenii vechi (Bălţi). Influenţa de peste Prut apare imediat; răspîndirea lor e restrînsă.

Cel mai frecvent tip este planul longitudinal cu umflarea părţilor laterale ale naosului la locul sînurilor din planul treflat; este evident o derivare a acestuia din urmă, de oarece era mai uşor de construit păretele drept decât semicircular. Chiar la bisericile în piatră pe care le copie, exista uneori acest procedeu şi dincolo de Prut; biserica din Păuşeşti-Iaşi, S-ta Paraschiva din Tg. Frumos şi chiar unele biserici ale lui Ştefan cel Mare, ca St. Ioan din Piatra de pildă.

O variantă interesantă a acestui tip e planul cu uşoare sânuri laterale, primind însă o clopotniţă deasupra nartexului sau pridvorului. Este reproducerea tipului de biserică moldovenească din epoca de decadenţă; unul din exemplele frumoase la biserica din Cornova-Orhei. Cel mai simplu tip este acel al bisericilor în plan longitudinal, cu păreţii drepţi, doar absida altarului semicirculară şi cu clopotniţa separată. Acesta e format de obicei din două etaje, de formă pătrată, mai rar circulară, ca la bisericile din Hotin—Rotunda de pildă—, probabil influenţă ucraineană, cum crede şi Curdinovschi. [1])

Se construiau de obicei din stîlpi groşi de stejar, care se aşezau în rânduri şi se legau între ei cu grinzi orizontale; acestea se'ngrădeau cu nuele groase şi deasupra se tencuia cu o masă de argilă, peste care se aşterneau scînduri verticale. Mai rar, în jude-

---

[1]) Op. cit. pg. 68

ţul Hotin de pildă, se construesc şi din bârne groase, întretăiate la colţuri, aşa cum se obişnuesc construcţiile de lemn la munte. Temelia era deseori de piatră, aşezată între stâlpi; alteori era din grinzi mari culcate, pe care se aşeza pardoseala.

Acoperişul era simplu, în vechiul sistem de şarpantă, format din şindrilă, cu streşina nu prea mare; rareori apare stuful, mult obişnuit în vechime. Tavanul este drept sau uşor curbat într'o boltă cu berceau; în faţa altarului ia forma unei mici calote. Deasupra acoperişului mici turnuleţe amintesc turlele de piatră. Incăperile din interior sunt obişnuite planului bizantin: nartex, naos şi altar, despărţite liber, cel mult falşe arcade pe tavan.

Contribuţia bisericilor de lemn basarabene la istoria architecturii moldoveneşti constă doar în complectarea evoluţiei ei către ultimele sclipiri din epoca de decadenţă

P. Constantinescu-Iaşi

Primăvară.

Câmpul plin de flori şi fluturi
Râde'n razele de soare,
Zumzetul de-albini inundă
Lanuri până'n zare.

Joacă aţe de mătasă
Sus sub bolţile deschise,
Şi speranţa 'ntinerită
Ţese 'n suflet mii de vise.

Peste tot e viaţă caldă
Dragoste şi voluptate,
Snopi de aur ce-şi resfiră
A lor spice parfumate.

Şi nu ştiu de unde vine
Atât vers de ciocârlie...
Ridic ochii, dar în faţa-mi
Numai cer şi poezie...

Sergiu Sârbu
Soroca

Pe malul mării

Departe, din ceruri, te naşti ca un dor
Şi vii pironită pe valuri.
In mici legănări, aruncate prin zbor,
Incet te apropii de maluri.

Cărarea de aur, cu scoici de argint,
Cu trupul din stâncile lumii,
Mereu te doreşte, ca zâna, cerând
Sărutul de prinţ fără nume.

Te strigă legenda trecutului vis...
Te strigă un murmur, un chip, o fiinţă...
Un zeu fără parte, cu focul aprins,
Te cheamă la vechea dorinţă.

Spre ţărmul retras în adâncul lui gând,
Spre malul ciuntit fără jale
Tu vii fermecată, cu dorul flămând,
Cu inima stoarsă de cale.

Dar ce s'a 'ntâmplat! Când mâna să 'ntinzi,
Să spui încă-odată povestea frumoasă,
Tu azi te opreşti cu sfidare şi minţi,
Schimbându-te 'n undă spumoasă.

Pribeag din născare, puternic ca visul,
Azi gândul îţi fierbe pe valuri.
Nimic nu-i stă 'n cale: nici stânca, nici plânsul,
Nici cântecul viu de pe maluri.

Şi numai o pasăre albă ca spuma
Incearcă să-ţi curme puterea.
Zădarnic se luptă ea singură 'nlume...
Dar viaţa-i un vis şi-o durere.

N. Spătaru.

Pe drumuri basarabene.

Dintre toate provinciile, Basarabia este cea mai conservatoare. Nicăeri nu s'a păstrat mai curată limba moldovenească şi mai neştirbite obiceiurile, ca 'n fermecatul ţinut dintre Prut şi bătrânul Nistru. Dacă socotim că stăpânii de eri au dus o luptă vajnică pentru rusificare, moldovenilor basarabeni li se cuvin toate laudele pentru rezistenţa de a rămânea ceia ce-au fost.

Conservatismul basarabean s'a menţinut cu sfinţenie şi în ce priveşte drumurile. E neîndoios că pe drumurile de azi ale Basarabiei, au colindat străbunii noştri cu sute de ani în urmă şi că starea lor este aceiaşi ca atunci. Pe-acelaş drum de ţară, venind dinspre Bărnova sau dinspre Ocniţa, Ştefan cel Mare a mers să câştige victoria de la Lipnic. Prin nouri de colb s'a repezit să asedieze cetatea Sorocei Constantin Cantemir Vodă pe-aceleaşi drumuri neschimbate pe cari tataru 'ndrăgostit alergă la Iaşi să fure lujerul domnesc a lui Vasile Lupu, frumoasa Ruxanda. Credeţi c'au fost mai rele drumurile pe care ostaşii români au hălăduit acum 1832 de ani ca să ridice Valul lui Traian prin ţinutul Ismailului, a Cahulului şi-a Cetăţii Albe?

Pentru moldovenii basarabeni drumurile au fost o moştenire de care n'au vrut să se atingă: au ţinut să le păstreze aşa cum păstrezi, în poliţă, o farfurie rămasă de la bunica, sau, pe culme, o caţavică *blănită cu vulpe pe care mama bunicei a purtat-o în ziua de fudulie când a fost mireasă. Şi autorităţile, cele de eri ca şi cele prezente, n'au vrut să tulbure primitivitatea acestor drumuri cari vrâstează, pe unde doresc şi cum doresc, Basarabia. Aşa s'au deprins basarabenii cu drumurile lor, încât în 1921, pe când eram prefect de Soroca, luptându-mă să fac o şosea, au venit delegaţii de ţărani şi m'au rugat să nu pun „cheatră pe drum", că dacă pun piatră vor trebui să potcovească animalele, să le strice unghile şi să cheltuiască bani.*

Intr'o statistică a drumurilor, găsesc că la 1918, într'un județ, pe care nu vreau să-l dau de gol, se afla 1 km. și 400 m. de șosea. Rușii n'aveau nici un interes să facă șosele în Basarabia. Eu cred că nici în Rusia nu prea aveau: dovadă căruțele lor cu roți de peste un m. și galoșii cu turetci. Decât să pue piatră pe drum, mai bine fac roata căruții cât omu, să aibă ce îngropa în glod. Și galoși ca niște cizme, să poți intra în plămădeala drumului până'n genunchi. Cum se mai minunau sătenii noștri când au văzut întăia oară, în 1916, în Moldova, căruțele muscălești cu uriașele lor roți!..

De la Unire 'ncoace nici noi nu ne-am prea silit să facem șosele. S'au ridicat deseaori plângeri, dar nu s'a pus nici o grabă în satisfacerea lor. Doar mici cârpeli, ca să 'nșele ochiul. Curat ca pe vremea rușilor de care se pomenește că venind țarul la Chișinău a fost dus până la spitalul de nebuni de la Costiugeni pe o admirabilă șosea construită înadins cu câteva luni mai înainte.

— Foarte bun drum, a glăsuit Atotputernicul stăpân.

— Da, Majestate, așa-s toate 'n Basarabia, a întărit slujbașul care-l întovărășia.

Și țarul, mângâindu-și vârful roșcat al bărbei, surâse mulțumit, alunecându-și privirea pe fâșia strălucitoare a șoselei.

In ce privește materialul brut necesar construcției de șosele, în Basarabia să găsește, slava Domnului, berechet. Mai ales în nord, ori unde sapi dai de piatră. Găsim și granit, vânăt și tare ca oțelul. Carierile de granit de la Cosăuți — Soroca, sunt fără pereche în Europa, după cum mărturisește celebrul geograf, profesorul de Mortonne, care în 1921 și-a adus studenții se facă studii la fața locului.

Dar, se zicem, că granitul trebuește sfărmat, rotunjit, pregătit anume pentru a fi întrebuințat. Avem însă pietriș gata să-l așterni, numai să te ostenești să-l scoți din Nistru, unde se găsesc mii și mii de vagoane.

Călătorul care vine întâia oară în județul Soroca de-o pildă, se minunează vâzând gospodăriile împrejmuite cu gard de piatră, dar nici o piatră pe drum. Pe vremea noroaelor celor groaznice, deseori te'nfunzi până 'n coșul căruței în vreo groapă din fața unei porți ce străjuește movili de pietre în ogradă. Cum te

chinueşti tu ca să ieşi, aşa se chinueşte şi gospodarul, dar nu ia pietre s'astupe groapa, să-l omori.

Cu mari strădanii s'a făcut o şosea între Soroca şi gara Floreşti. Pe vremuri vitrege de toamnă sau de primăvară, basarabenii merg pe ea, dar cum se face timpul bun, merg cu căruţele pe marginele ogoarelor, lângă şosea, pe drumul nou croit, prin colbul gros, aşa cum au mers străbunii.

Până la 1924 existau în Basarabia „poştele de cai". La fiecare 18 km. găseai o aşezare de poştă, având 8 până la 12 cai. Cu aceste „poşte" funcţionarii călătoreau gratuit pe baza unui permis eliberat de administraţia judeţeană : Zemstva. Nişte căruţe nalte erau trase de cai voinici, deprinşi cu drumul Clopotele de la oişte erau cunoscute de toată Basarabia.'Iamşcicul, *viziteul bărbos şi 'mbrăcat ca'n Siberia, n'aveau la drum grija mâncatului. Caii erau deprinşi unde s'o lase mai dămol, unde s'o ia vânjos şi unde să se oprească. In acest timp viziteul n'avea decât grija „ţâhărcei", pe care-o croia groasă cât degetul cel mare şi cu tutun luat deseaori de la pasageri. Când trăsura s'apropia de reşedinţa unei poşte, la clinchetul de clopot, iamşcicul scotea imediat doi cai afară, pentru schimb, cai cari zi şi noapte stăteau cu hamurile pe ei .Până intrai în localul de poştă să ţi se treacă biletul în registru, caii erau înhămaţi şi gata de drum. Fiecare reşedinţă de poştă avea un şef — un „pricacic" — care era obligat să pue la dispoziţia pasagerului o odae pentru odihnă, iar iarna să-i servească gratuit ceaiul.*

Viziteii poştelor de cai erau nişte oameni patriarhali, anume parcă aleşi pentru treabă aceasta. Şi erau mari pătimaşi de băutură. C'un asemenea viziteu am făcut eu cunoştinţa într'o dimineaţa de Mai la Noua Suliţă. Dormisem la „hotelul" la „Rumunia Mară" a domnului Adler. A doua zi, când răsăritul îmbrăca primăvara în strae scumpe de matasă, am pornit spre Hotin. Viziteul meu era un zdrahon cât un munte, cu nişte ochi de cicoare 'nflorită, luminoşi sub cozorocul unei „şlepci", care parcă vroia să-i turtească nasul mai mult decât era. Soarele rumenia prin faţa prăvăliilor sărăcăcioase copii somnoroşi şi bărbi zbârlite. Primăvara se trezia la viaţă şi atârna de pomi cercei de lumină. Când să eşim din Noua Suliţă, viziteul opreşte caii, scoate un pac de tutun şi dintr'o bucată de gazetă face o ţigară groasă, ca de 'mprumut. Apoi, întorcându-se spre mine, întrebă :

— *Spiciki est ?*

— *Net, am răspuns eu, pricepând că-i vorba despre chibrituri.*

S'a dat jos, a întrat într'o casă şi după câteva minute eşi cu ţigara aprinsă.

Prin răcoarea parfumată a dimineţii am pornit la drum, bucuros că viziteul nu ştie româneşte, ca nu oarecumva să-i vină gust să-mi tulbure visarea cu întrebări. Era o vreme de farmec şi linişte. Pe zona drumului iarba purta şiraguri de rouă, în care soarele îşi topia aurul. Ogoare de porumb îndreptau spre marea cerului săgeţi verzi. Când am intrat în Stroeşti, chiar în marginea satului, viziteul opri, îşi gustă iarăşi o ţigară şi 'ntorcându-se mă întrebă:

— *Spiciki est?*

— *Net...*

Coborâ şi după câteva minute apăru, dintr'o casă, cu ţigara aprinsă.

Când să eşim din Stroeşti iar opri.

— *Spiciki est?*

— *Net...*

Şi iar se dădu jos s'aprindă. Aici am băgat de seamă că'n păretele casei unde a intrat era o tablă pe care sta scris: **Vino i pivo...** *vin şi bere; era deci o crâşmă, o „lavcă", după cum se spune prin părţile locului. Când s'a întors şi s'a suit în căruţă, un miros tare mă izbi, după care—am înţeles că'n afară de vin şi bere, se găseşte şi rachiu.*

Iamşcicul dădu bici cailor, care până'n Dinăuţi o ţinură într'un trap vârtos. Aci fără să-i strunească, în faţa unei crâşme bidivii se opriră. Şi iarăşi, după ce făcu ţigara, am fost întrebat: Spiciki est?

— *Net.*

De data asta a stat mai mult în crâşmă, iar eu am privit satul cu casele ascunse în livezi înflorite, cu ţărani pletoşi în port plăeşesc şi cu ţărance în strae la fel cu bucovinencele. Am auzit într'un cireş un cuc strigând cum îl cheamă şi'n desişuri umbroase mierle cântând din flaute. Şi nu mă săturasem de minunata privelişte, când apăru vizitiul, roş la faţă şi cu ţigara ar-

zând, sub nasul rusesc, ca un cărbune. Negreşit la eşirea din sat iar a oprit şi iarăşi:

— Spiciki est?

— Net.

Când am ajuns la Nedebouţi şi a oprit, m'am sculat să privesc ruinele satului distrus pe vremuri de tunurile răsboiului. Cum stam la spatele vizitiului, zăresc, în buzunarul mantălii, o cutie cu chibrituri. Vâr mâna uşor şi i-o fur, apoi m'am aşezat la loc. Viziteul făcu ţigara şi după obicei mă întrebă:

— Spiciki est?

— Est, răspund eu, întinzându-i un chibrit aprins.

A rămas uimit; dintr'odată controlându-şi buzunarul, izbucni într'un râs puternic, strigând;

— Maladeţ — maladeţ...

Şi până la Hotin n'a mai oprit. Şi acum parcă mi se macină în urechi râsul lui şi strigătul de „bravo, şmecher mai eşti".

Pe drumurile basarabene întâlneşti, mai la fiecare răscruce câte-o troiţă şi-un Isus Hristos răstignit şi cu toate instrumentele ce-au servit să-l chinuiască; cuele, ciocanul, cleştele, suliţa, buretele cu care i s'a dat oţet şi cucoşul care-a cântat de trei ori ca să se adeverească scriptura. Aceste troiţe în timpul iernei, când albul omătului nivelează totul, îndrumează pe rătăciţi. Dar nu în acest scop sunt ridicate.

Toamna, când încep ploile, să faci o călătorie prin Basarabia, nu mai uiţi cât trăeşti. Prin drumurile desfundate roţile intră întregi în glod şi **balahurul**, *unde-i glodul mai adânc, te pofteşte să cobori, să se uşureze trăsura. Şi n'ai ce face, trebue să-l asculţi, dacă nu vrei să stai în loc. Tragice amintiri am de pe asemenea drumuri. Pe una îndrăznesc s'o povestesc, fiindcă are un sfârşit plăcut. Intr'un început de Decembrie a trebuit să colind câteva sate cu brişca lui Volodea Puharevici. Deşi intrasem în iarnă, ploile nu conteneau şi drumurile erau cum nu să mai află de rele. Când am pornit însă nu ploua şi glodul părea amorţit.*

— O să răzbatem uşor, încerca să mă mângâe Volodea. „Când înserează suntem înapoi." Am îmbrăcat nişte burci şi cu Dumnezău înainte. Când am ajuns în dealul Sorocei şi-am luat-o spre Voloave, drumul într'adevăr era puţin îngheţat şi mersul nu aşa de anevoios. Dar cum am intrat în pădure începu o

ploae împletită cu lapoviţă. Şi până'n Voloave drumul s'a desmorţit şi caii nu puteau eşi din pas. După ce-am terminat treaba Hai, Valodia spre Voloviţa, îi spun.

— Hai, domnule.

Caii voinici, brişca uşoară, dar de roţi se prindeau nişte lostopane de să le oprească'n loc. Şi ploaia ne biciuia cu şfichiuri de ghiaţă, ne pălmuia obrajii şi ne torcea umeziala'n oase. Un drum de 6 km. l-am făcut în vreo 3 ore. Şi când pe vremea prânzului ne-am îndreptat spre Vasilcău, dinspre Nistru ploaia aducea un vântuleţ ascuţit, descoperit pe undeva prin depărtările Rusiei. Şi ne-apucase pe-amândoi o foame!.. Ţineam ochii închişi şi vedeam numai **siliotci** *împrejmuite de rotogoale de ceapă şi stropite cu oţet şi untdelemn!..*

— Eu socot c'om găsi ceva în Vasilcău, vorbi tovarăşul meu. Să dăm numai în şleah, că drumu trebue să cie mai bun.

Dar în şleah brişca să'nfundă până'n aripi. Ne-am dat jos să'npingem şi am simţit răce la genunchi, semn că glodul întrecuse turetcele ciubotelor ce le purtam. Valodea, deprins cu cărăuşia şi cu nevoia, a scos căruţa, care, după câţiva metri, s'a'nfundat din nou. Caii tremurau de frig şi noi aşâşderea, în afară că ne venea leşinul de foame. După ce, cu chiu cu vai, am trecut de pădure, povăţuesc pe Valodia.

— Nu mai mergem la Vasilcău. Hai la Racovăţ. Că dacă scoborâm în Vasilcău nu mai eşim de-acolo.

Lapoviţa se'ndesise şi despletea fuioare reci de cânepă. Pădurea huia înfiorător sub un cer de humă, coborât parcă până deasupra copacilor. Răzbise ploaia şi prin burcă şi prin palton. Ce-aşi mai fi mâncat o ceapă cu măligă răce! Vedeam prin sita ploii numai bunătăţile astea şi-mi lăsa gura apă.

— Măi Puharevici, dar dacă n'om găsi nimica de mâncare în Racovăţ?

— Să poate şi asta... pe-o aşa vreme!...

Insăra când am început să coborâm prăpăstioasa vale a satului. Se lăsase şi-o pâclă, ca un munte de cenuşă şi-a trebuit să orbecăim pe jos câteva ceasuri, până am ajuns în ograda părintelui Alexandru Captarenco. Nu s'aştepta, pe-un asemenea iad de vreme, să-i vină cineva. Ca orice basarabean, ne-a primit bucuros şi ne-a ajutat să ne lepădăm burcile îngheţate. Valodia,

spre marea lui bucurie şi după cum să şi cuvenia, a fost poftit în cuhne, iar eu în odaia plină de căldură şi de plăcut miros de sobă ferbinte.

După puţine lămuriri, părintele aduse vorba cea bună: Ţi-o fi foame, cred, de dimineaţă pân'amu!..

— Sunt leşinat de foame, rostesc eu cu gândul la ceapă...

— De unde să ştim noi c'om avea oaspeţi? Ni-ţi erta că nu sântem pregătiţi. Iacătă matiuşca *spune că n'are de cât o gâscă friptă şi nişte plăcinte'n cuptor, că azi e lăsatul secului...*

Când am auzit de gâscă friptă şi plăcinte, m'a lovit o slăbăciune şi m'am aşezat pe divan, lângă sobă, să nu cad.

Coana preuteasă, pe lângă gâscă şi plăcinte, a mai găsit şi nişte muşchiuleţ afumat şi-o gărăfioară cu zubrovcă, *iar părintele descoperi într'un cotlon un galon cu vin, cu aromă de tămâe.*

Iată un drum basarabean la capătul căruia o întâmplare face să-i uiţi toate greutăţile. Căci dacă drumurile basarabene au rămas în starea pe care le-au găsit cazacii şi tatarii, când veneau după prădăciuni, cu veacuri în urmă, ospitalitalitatea basarabeană se păstrează la fel aceiaşi din moşi—strămoşi.

Şi parcă înfruntând toate vrăjmăşiile de care-am vorbit, îţi vine să tot călătoreşti, după cum spune cântecul:

Tot pe drum, pe drum, pe drum,
Lumea spune că-i nebun,

ştiind că trudit şi flămând, ai să găseşti o'mbucătură bună şi-un păhar, care să umple des într'o odae moldovenească, plină de căldură şi'nflorită de voe bună...

Soroca
15 Ianuarie 1933.

D. Iov

CUGETĂRI

Dacă Dumnezeu ar fi instituit pentru creaţiunea lumii o comisiune, lumea nici azi nu ar fi creată.

*

„Nu poţi ajuta pe toată lumea“, spune zgârcitul şi nu ajută pe nimeni.

Destin.

Şi cum povara ne era la fel,
Ne-am fost privit o clipă chipu'n ploae
Şi — osânda ne-a 'nfrăţit încetinel
Şi iar lăsat-am trupul să se 'ndoae.

Am poposit târziu lâng'o fântână.
Ce vii şi reci păreau stelele'n fundu-i!
Şi-am stat îngânduraţi acolo până
Mi-ai amintit de-o mare şi de prundu-i.

Prietene de-atunci! De te-aş găsi,
Te-aşi duce înapoi că viaţa-i bună,
Şi ochii 'nduioşaţi ţi i-aş sili
Să spună valul mărilor cum sună.

Te-aş duce într'un pridvor sărac de ţară
Cu bălării crescute lângă trepte
Şi câte n'ar şti sufletul într'o seară,
Căci alte seri n'ar vrea să mai aştepte.

Urcându-se spre câmpuri de lumină
Litaniile tale — aşa minore,
Ar plânge luna lacrimă virgină
Induioşând întârziate ore...

Şi-am adormi într'un pridvor sărac,
Imbrăţişând pustiul lui rural,
Cu sufletele gata pentru veac
Şi cu destinul pururea fatal...

Şi ne-ar găsi acolo ziua nouă,
Alături de poverile la fel,
Stropiţi de mila cerului cu rouă,
Lângă toiagul adormit şi el....

Octav Sargeţiu

Regiunile naturale dintre Prut şi Nistru

6. EVOLUŢIA ŢĂRILOR

Că *Onciul* a avut dreptate a probat prof. *P. P. Panaitescu* (Bucureşti), care a arătat că într'o diplomă (act) maghiară din 1360 se spune de turburări din sânul pământurilor de răsărit de Carpaţi, unde erau mai multe formaţiuni politice autochtone după „ţări“, ceia ce trebue să înţelegem după „regiuni naturale“. Aşa erau: Bordenii (Brodnicii), Bolohovenii, Voevodatul Volah în care s'a refugiat în a. 1309 prinţul Otto de Bavaria, apoi Voevodatul Bucovinei, precum şi Ţara de pe apa Moldovei, care a fost supusă de Dragoş. Aci trebue să punem şi Ţara, care a fost locuită de Tiverţi pe Nistru (după cum pomeneşte letopiseţul rusesc din sec. XI), Ţara Uglicilor şi altele.

Toate aceste formaţiuni politice băştinaşe erau, bine înţeles, legate de regiunile naturale din aceste părţi, regiuni ce există cel puţin 10.000—20.000 ani. Aceste formaţiuni ca limite nu ieşeau din marginile acestor regiuni naturale şi doar se asociau mai multe la un loc, anume atunci, când înmulţirea populaţiei şi dezvoltarea comerţului cereau acest lucru. Comerţul înlesnea mult contopirea „ţărilor“ mai mici spre a forma „ţări“ mai mari, mai ales că toate aceste „ţări“ se aflau pe marginile marilor drumuri comerciale dintre Polonia, ţările Germane şi Flandra de o parte, Cetatea-Albă [1]) şi Caffa [1]) de altă parte.

S'au format la început ţări cari corespundeau ocoalelor de mai târziu, apoi ţările — ocoale s'au contopit în „ţinuturi“, adică într'o asociaţie de ţări ce ţineau (adică gravitau) de un port sau de o cetate. In urmă câteva ţinuturi s'au contopit în voevodate şi Ţări mai mari. Ţinuturile nu sunt altceva decât voevodatele primitive, cari ţineau de un voevod, ce avea reşedinţa pe o anumită moşie sau într'un târguşor ori cetate. Ţinuturile vechi

[1]) Aceste porturi erau pe atunci mari guri comerciale ale Europei medievale spre imensul Orient.

pot fi comparate cu micile principate germane, sau cu Cantoanele din Elveţia. Formarea lor trebue să fi fost în strânsă legătură cu vechile cnezate şi judecii.

Regiunile naturale mari, cari, cred, s'au inchegat din punct de vedere social în ţări şi ţinuturi şi cari se prezentau în unele vremuri vechi ca cnezate sau voevodate, au fost următoarele la Răsărit de Carpaţi:

1. *Bucovina* sau ţara dealurilor mari, acoperită cu păduri de fag şi care are o climă de tip polonez.

2. *Moldova* sau ţara de pe valea Moldovei şi a văilor vecine dela Sud. Regiune de sub Munte cu climă ucraineană. Volahia Mică de odinioară.

3. *Codrii* din basinul Bârladului (vechiul principat al Bârladului).

4. *Codrii* Lăpuşnei, Cohâlnicului Superior, Botnei Superioare, Bâcului, Ichelului, Culei, Vaticiului şi Ivancei. Este vechiul Voevodat al Peresecinei, cu care s'au războit ruşii.

5. *Codrii Nistrului*, aflători intre Răut şi Nistru şi cari se întind spre Apus până aproape de Hotin. Este vechea ţară a Tiverţilor.

6. *Câmpiile Lipcanilor şi Başeului* aflătoare între Hotin la Nord, codrii Turiei la Răsărit şi Jijia la Miaza-zi. Este ţara „tatarilor" lipcani.

7. *Pădurile Turiei*, ce se întind între Nistru şi izvoarele Ciuhurului şi Hârlău. Este vechea „Ţara Uţilor" din legendele moldovenilor.

8. *Câmpia Bălţilor*, aflătoare între Răut şi Bahlui, cu o subdiviziune — *Câmpia Ciulucurilor*.

9. Ţara pădurilor Bărdeului, vechea ţară a Bordenilor sau Brodnicilor.

10. *Bugeacul* sau ţara câmpiilor deluroase. E ţara Nohailor, aflătoare între gura Reutului şi Bolgrad.

11. *Basarabia* sau câmpiile şeşe de la Sud de linia Purcari — Bolgrad.

12. *Codrii Chigheciului* cu câmpiile vecine de la Nord.

Să ne oprim puţin asupra unora din ţările din tradiţia populară.

7. ŢARA BORDENILOR SAU BRODNICILOR.

Cred necesar aci să spun câteva cuvinte asupra Ţării Borodnicilor sau Brodnicilor de care se pomeneşte prin actele din sec. XIII şi XIV. De unde vine numirea aceasta?

După unii cuvântul Brodnic derivă de la cuvântul slav *brod* [1]) — trecătoare peste râu, vad. Brodnicii deci ar fi fost locuitorii de lângă vaduri, adică comercianţi plutaşi (poate chiar navigatori?)

Inţelesul este însă atât de vag, că nu s'ar putea preciza nimic. In adevăr, vaduri sânt pe Nistru, Răut, Prut, Siret, Dunăre. In acest caz unde a fost ţara Brodnicilor? E cu neputinţă să se fixeze ţara aceasta pe hartă.

După alţii cuvântul Brodnic ar deriva de la cuvântul slav broditi — a hoinări, a umbla de colo până colo, a duce viaţa de nomad. In acest caz se poate preciza ceva asupra ţării Brodnicilor: această ţară a fost acolo unde populaţia ducea un trai nomad, adică: undeva în câmpii, nu în regiuni de codri. Eu cred că s'ar putea presupune anume câmpiile Prutului, Răutului şi ale Bugeacului.

Este însă destul de probabilă derivaţia cuvântului Brodnic dela Bârdo, care înseamnă — deal foarte mare, izolat, înalt şi împădurit. Avem un Bârdo între Cernăuţi şi Hotin, vestitul deal de 545 m. deasupra nivelului mării. Alt Bârdo este acel ce se ridică în jud. Tighina şi care are punctul culminant la gara Zloţi dealul este împădurit şi foarte mare ca lungime; împrejurul lui sânt câmpii şi văi adânci. Al treilea Bârdo este în înălţimile codrilor Tigheciului, iar codrii Tigheciului prezintă o spinare deluroasă înaltă, cu văi adânci şi cu câmpii prin prejur.

Bârdo de la Zloţi până nu de mult se cunoaştea ca „Ţara Bărdăului" sau „Pădurile Berdeului" şi chiar se menţionează în documente istorice pădurile Bărdeului. Bărdeuri mici se mai cunosc şi prin alte locuri; de pildă la Rădoaia j. Bălţi, unde aproape pe Răut se cunoaşte şi satul Borodoceni. Tot pe acolo este Bărdeul Ciutuleştilor şi prin alte locuri.

---

[1]) Brodni în limba rusă înseamnă cizme foarte lungi pentru umblat prin baltă.

Locuitorul unui Bârdo s'ar numai în limba slavă Bărdnic, Bordnic, Biordnic; de aci — bordnic sau brodnic.

Este foarte însemnat că sate cu nume de Bordeni se găsesc peste tot prin regiuni Sub carpatine, anume—pe sub dealuri mari şi lungi, dar împădurite [1].

Să rezum:

Nu se poate admite ca Ţara Bordenilor să fi existat ca o ţară a locuitorilor de la vaduri, fiind că nu putem să ne închipuim o ţară legată de vadurile râurilor mari.

E cu putinţă să admitem că Ţara Bordenilor sau Brodnicilor a fost în zona câmpiilor deluroase, aflătoare între Hotin la Nord şi Basarabia veche la Sud. Această ţară a fost ţara câmpenilor, ţara locuitorilor din afară de zona codrilor, nomazilor.

Este asemenea cu putinţă să admitem că ţara Bordenilor, adică a Brodnicilor, a fost acolo, unde sânt dealuri foarte mari, izolate şi împădurite. In acest caz Ţara Bordenilor (Brodnicilor) a fost în zona câmpiilor deluroase cu păduri pe dealuri, precum şi în vecinătatea masivelor păduroase de pe dealuri, adică în părţile cunoscute în popor sub numele de *Poala Codrului*. Deci Ţara Brodnicilor a fost *zona silvostopică dintre Siret şi Nistru*.

In cazul acesta ar fi mai clară pomenirea turburărilor din sânul pământurilor de la Răsărit de Carpaţi: „Ţara Brodnicilor", care se afla între Siret şi Nistru, s'a desfăcut în ţări după regiuni naturale şi s'au declarat întâi independente, apoi s'au grupat în jurul voevodatului Moldovei, păstrându-şi fiecare individualitetea geografică, sub nume de *ocol*, *ţinut*, ori *judeţ*, ori chiar *ţară*.

Ce fel de locuitori au fost aceştia? Unii spun că românii păstori, alţii — că cumanii crescători de vite, alţii — că ţigani, cari, cum se ştie, nu cunosc viaţa şezătoare.

8. ŢARA RĂZĂŞASCĂ.

Nu pot trece mai departe fără să atrag atenţiunea asupra expresiei **„Ţara Răzeşească"**, care adesea am auzit-o în popor

[1]) In jud. Bălţi este satul Măgura, care se mai numeşte şi Brodeni şi care se află sub marele deal Măgura, acoperit pe spinare cu pădure. Această numire de Brodeni ar arăta că este cu putinţă să presupunem că dealul Măgura este un Bârdo, iar locuitorii Bărdeni sau Brodeni. Deci o nouă probă pentru ipoteza mea.

şi care se referă la regiunea unde se află sate şi aşezări răzeşeşti. Inţelesul acestei expresii este aşa că ar fi opus expresiei de Ţara Tătărească. De pildă: „că doar sântem în ţara răzăşească, nu la tătari, ori nohai, nici la ţigani".

Cine sânt Răzeşii? De unde vin ei?

Am arătat cu altă ocazie că cuvântul răzeş este de origină Alano-osetică şi înseamnă „*om din neam de neam*" (cum de alt fel se recomandă şi răzeşii), fruntaşi de gospodari, şef, căpitan, *gospodar de sine stătător*, gospodar independent, sfetnicul satului (sau al neamului). Acest înţeles cuvântul răzeş îl are atât în limbajul al însăşi răzeşilor actuali, cât şi în limbajul *osilor* din Caucaz, cari se numesc ei însăşi *iron*; în literatură ei sunt cunoscuţi sub numele de oseţi sau osetini, iar în vechime sub numele de Alan, Az, Iaz, Ias.

Dacă acuma cercetăm harta aşezării satelor răzeşeşti, vedem că ele se află înşiruite *sub înălţimi împădurite, la contactul regiunii codrului cu câmpia*. Numai prin excepţie se găsesc câteva în mijlocul câmpiei, totuşi aproape de păduri. In mijlocul codrilor însă sate răzeşeşti nu se găsesc decât ca excepţie.

In cazul acesta „Ţara Răzăşească" are un anumit înţeles: acela al ţărilor din preajma Codrilor în opoziţie cu câmpia deschisă, unde au locuit nomazii (cumanii, tatarii, nohaii, ţiganii).

Ţara Răzăşească este aşa dar ţara dintre Carpaţi şi Nistru, unde s'au stabilit rămăşiţele de Alani, cari s'au contopit cu populaţia antohtonă valahă. S'au stabilizat numai şefii Alanilor, adică elementele dornice de viaţă liniştită, de confort şi civilizaţie [1].

9. ŢARA UŢILOR.

Mi s'a întâmplat să mai aud în vorba populară de *Ţara Uţască, Ţara Uţilor.* De pildă: „Parcă-i venit din ţara Uţilor [2]". Cred că această expresie este în legătură cu vechiul popor al Uzilor (de origină turanică), cu Atelc-uz al vechilor mongoli, ce s'au aşezat tocmai în basinul Nistrului. Poate că şi numele Huţulilor din Carpaţii Bucovinei este în legătură cu acest nume vechi al Uzilor, cari ne-au lăsat şi numele trecătoarei Oituz. In

[1]) N'o fi oare acelaşi ţară: Ţara Brodnicilor şi Ţara Răzăşască?
[2]) Cu înţeles de Ţara oamenilor ciudaţi, netoţi.

orice caz este neîndoios, că terminaţiunea uţ dela numirile a numeroase sate din basinul Nistrului trebue să fie în legătură cu acest popor Uţi (sau Uz), despre care avem în limbajul popular expresia „Ţara Uţilor". Sate răzeşeşti cu numiri uţ nu se cunosc de cât excepţional: numai câteva la număr.

Dacă însemnăm pe hartă satele cu terminaţiunea „uţi" vedem că ele sânt aşezate în basinul Nistrului *în interiorul pădurilor*, nu afară, nici la marginea pădurilor (cum sânt aşezate satele răzeşeşti). Numărând satele cu terminaţiunea uţi vedem că ele nu sânt mai numeroase ca cele răzeşeşti, abia 60, pe când sate răzeşeşti 176. Ceia ce este interesant e că sate răzeşeşti la Nord şi la răsărit de Nistru nu sunt decât foarte puţine, pe când sate cu uţ la sfârşit foarte multe, mai ales la Nord. Deci ţara Uţilor a fost la Nord de Nistru.

Numiri cu *uţ* la sfârşit sânt şi la Apus de Prut, dar puţine — abea 16 între Prut şi Suceava, iar în Bucovina între Prut şi Nistru 8. Mai sânt vreo 5 în jud. Dorohoi. Vreo 3—4 sânt la Apus de Focşani, deci departe spre Sud de regiunile noastre. In zona codrilor centrali aproape lipsesc.

Ceiace este de remarcat e că satele răzăşeşti se găsesc în majoritatea covârşitoare prin fundul văilor pe lângă izvoare bogate, pe când satele cu uţ — pe lângă ape curgătoare însemnate. Toemai de aceia ele sânt numeroase în Podolia la Nord de Nistru, unde afluenţii Nistrului sânt foarte bogaţi în apă ; de aceia ele sânt numeroase şi în jud. Hotin.

Alt lucru interesant este alcătuirea acestor numiri: ele se compun dintr'un nume propriu cu un uţ la sfârşit. De pildă Vasiliuţ, Marcă-uţ, Iană-uţ, Iachimă-uţ, Mendico-uţi, Vascău-ţi, Mateu-ţi Mică-uţ, Maşcă-uţ, Stancă-uţ, Romanco-uţ, Climă-uţ, Balco-uţ, Rădă-uţ, Vancico-uţ, Dobro-uţ, Zabră-uţ, Isacouţi şi altele. Aceste numiri parcă ar fi maghiare. Dacă ţinem socoteală de faptul că uţ şi uţa în limba maghiară înseamnă drum, uliţă, sat înşirat în lungul unei uliţi, atunci pare că se lămureşte existenţa acestor sate : ele trebue să se fi născut prin înmulţirea unei familii (de pildă din familia unui Vasile, ori Ion, ori Isac, ori Roman, etc.); iar descendenţii acestui Vasile, Ion, etc. îşi făceau casele în linie în lungul unui drum.

Presupunerea că terminaţiunea uţi este modificarea ucrainescului evţi sau ovţi dela sfârşitul numirilor nu poate fi prin nimic susţinută, deoarece numiri cu uţi la sfârşit le au şi sate moldoveneşti de baştină.

Afară de aceasta numiri cu uţ la sfârşit nu se găsesc decât numai în Podolia, iar în alte părţi doar în vecinătatea Podoliei şi în număr neînsemnat

10. OCOALELE ŞI ŢINUTURILE DIN SEC. XVIII.

Se ştie că Sorocenii, Orheienii, Lăpuşnenii şi Tighecenii se bucurau de multe libertăţi şi privilegii, pe cari le-au căpătat de la Domnii Moldovei ca încurajare ca să ţie piept cu cetele hrăpăreţe ale locuitorilor din câmpii. Locuitorii ţinuturilor Sorocei, Orheiului, Lăpuşnei şi Tigheciului erau căliţi în luptele neîncetate cu aceste cete, erau oţeliţi în apărarea ţării, erau cunoscuţi prin curajul lor şi duhul de neatârnare. Domnul Moldovei nu prea era domn pentru ei, iar administrarea ţinuturilor se făcea mai mult după voia lor, nu după cea a Domnului Moldovei [1]. Impărţirile administrative din aceste părţi pentru acest motiv s'au păstrat mai bine ca în alte părţi. Aceste împărţiri, cred, se pot identifica mai mult sau mai puţin şi cu ţinuturile şi ocoalele descrise de *D. Cantemir* pentru sec. XVII şi cu cele de la începutul sec. XIX, când teritoriul dintre Nistru şi Prut a trecut sub ruşi.

Impărţirea ţării dintre Prut şi Nistru la începutul sec. XIX o găsim arătată în amănunţimi în dosarele descrierei administrative a teritoriului anexat de ruşi, descriere ce s'a făcut cu ocazia recensământului din 1817. Ocoalele şi ţinuturile de pe acea vreme, cred, trebue să corespundă cu vechile „ţări", ce s'au format la început între Nistru şi Prut înainte de închegarea Moldovei. Aceste ocoale şi ţinuturi corespund ca întindere mai mult sau mai puţin cu regiunile naturale dintre cele două râuri mari — Prut şi Nistru, după cum se poate vedea din hartă.

Ţinuturile erau următoarele la începutul sec. XIX.

In total erau 8 ţinuturi şi anume :

---

[1]) E cunoscut proverbul: „Vodă da şi Hâncu ba", proverb, ce caracterizează foarte bine atitudinea de neatârnare a Lăpuşnenilor, Orheienilor şi Sorocenilor.

1.	Ţinutu	Hotinului	cu	8	ocoale	şi	179	aşezări
2.	„	Sorocei	„	7	„	„	189	„
3.	„	Iaşilor	„	6	„	„	172	„
4.	„	Orheiului	„	12	„	„	316	„
5.	„	Benderului	„	4	„	„	101	„
6.	„	Izmailului	„	4	„	„	56	„
7.	„	Codrului	„	2	„	„	50	„
8.	„	Grecenilor	„	2	„	„	40	„
	8 ţinuturi		cu	45	ocoale	şi	1103	aşezări

Din aceste sate

Sate ţărăneşti	706
Sate răzeşeşti	176
Colonii bulgare	12
Odăi, adică aşezări gospodăreşti noui	31
Câşle, adică aşezări bazate pe creşterea vitelor	68
Schituri şi mănăstiri	10
Târguri şi oraşe	25
Slobozii	31
Selişti, adică sate vechi, desfiinţate	36
Poşte şi surugii, adică aşezări speciale pentru transportul călătorilor	8
Total...	1103

Teritoriul dintre Nistru şi Prut *după ocoale* la începutul sec. XIX (anexarea acestui teritoriu de către Rusia) după recensământul din 1817 *) era împăţit astfel :

1. Ţinutul Hotinului

1. O. Nistrului de sus
2. „ „ „ jos
3. „ Ciuhurului
4. „ Mijlocului
5. „ Prutului de jos
6. „ „ „ sus
7. „ Hilaveţului
8. „ Raşcovului

2. Ţinutul Sorocei

1. O. Nistrului de jos
2. „ „ „ sus
3. „ Câmpului de jos
4. „ „ „ sus
5. „ Răutului
6. „ De peste Răut
7. „ Mijlocului

3. Ţinutul Iaşilor

1. O. Ciuhurului
2. „ Prutului
3. „ Câmpului
4. „ Codrului
5. „ Braniştei
6. „ Turiei

4. Ţinutul Orheiului

1. O. Câmpului

*) Satele din acest capitol, ca şi cele din capitolul următor, sânt luate din studiul lui I. Halipa publicat în „Memoriile Comisiei Arhivare a Basarabiei". 1907, t. III, p. 3 — 230. Numirile sânt date aşa cum ele au fost trecute în actele vechi.

2. „ Nistrului de sus
3. „ „ „ jos
4. „ Răutului de sus
5. „ „ „ jos
6. „ Cohâlnicului
7. „ Botnei
8. „ Bâcovățului
9. „ Fața Bâcului
10. „ Ichelului
11. „ Culei
12. „ Mâetinili

5. Ţinutul Benderului

1. O. Benderului
2. „ Căuşanilor
3. „ Achermanului
4. „ Bugeacului

6. Ţinutul Izmailului

1. O. Chiliei
2. „ Cahulului
3. „ Ismailului
4. „ Prutului

7. Ţinutul Codrului

1. O. Codrului
2. „ Hotârniceni

8. Ţinutul Grecenilor

1. O. Prutului
2. „ Cahulului

11. REPARTIZAREA SATELOR DUPĂ OCOALE.

Cu cursive sunt tipărite satele răzăşeşti şi câşlele.

ŢINUTUL HOTINULUI.

1. Ocolul Nistrului de sus

1. *Câşlà* lui Nedjim
2. Părcăuţii
3. Bârnova de sus
4. Moşineţu
5. Vârnoviţa
6. Măcăreuca *)
7. Lencăuţii [1]
8. Chelmeştii
9. Mihoreni
10. *Hruşaveţu*
11. Babinii
12. Buzoviţa
13. Răsteu
14. Otacile
15. Cumarău
16. Molodova
17. *Enăuţi*
18. Selişte
19. Volcineţu
20. Burduvu

2. Nistrul de jos

1. Carlacău
2. Romancăuţi
3. Şăbutiniţa
4. Cormanii
5. Culişeuca
6. Vitreanca [2]
7. Mihalcău **)
8. *Niporotova*
9. Lomacinţa
10. Vişniova [3]
11. Ojovul
12. Vasâlău
13. Hilişăuca [4]
14. Sărbicenii
15. Cobâlcenii [5]
16. **Săcurenii**
17. Voloşcovu
18. Năslavcea [6]
19. Bârnova de jos [7]
20. Lipnic
21. Paustova
22. Clocuşna
23. Văzdăuţii

3. Ocolu Ciuhurului

1. Hrimancăuţi [8]
2. Hrubna
3. Văscăuţii [9]
4. Tribisăuţi
5. Corâstăuţi [10]
6. Cipiliuţii
7. Hincăuţi
8. Purceleanca
9. Zabricenii
10. *Câşla* Chiurtului-Pojijeni
11. Pociumbenii-Stângăceni
12. Pociumbăuţii Zăhăicani
13. *Câşla* lui Bechir
14. Cupcinii
15. Parcova
16. *Rusenii*

---

*) Cu Seliştea Starova.
**) Cu Seliştea Răşăniţa.
[1]) Se mai numea Mereşeuca, iar de alţii Tumanevca.
[2]) Cu Seliştea Vitreanca.
[3]) Selişte.
[4]) Cu seliştea Biliusâfca
[5]) Cu selistea Cobâlceni.
[6]) Cu seliştea Hlinişte.
[7]) Cu seliştea Cusărău.
[8]) Cu seliştea Hrubna.
[9]) Cu seliştea Slobozia-Văscăuţi.
[10]) Cu seliştea Corăstăuţi.

17. Pălade *)
18. Bârlădeanul
19. Hrenăuţii
20. Mihălăşenii
21. Dânjenii
22. Bulboaca Dămideni
23. Hădărăuţii
24. Ocniţa
25. Mândâcăuţii
26. **Bricenii**

4. Ocolul Mijlocului

1. Rosuşenii
2. Nouasuliţa de jos
3. Nilipăuţii-Cosăuţi
4. Varticăuţi
5. Larga-Jăcoteni
6. *Câşla* Jamjiului
7. „ Ciolacului
8. Cotela-Soloninca
9. Cotiujenii-Săncăuţi [1])
10. Tăbanii-Mlenăuţi
11. Caracuşenii-Duşceni [2])
12. Trestieni
13. Trinca-Şfetcăuţi
14. Târnova[3])
15. Hurghineşti
16. Beşânăuţii-Volodeni
17. **Ediniţa**
18. Hlinoaia
19. Rătunda-Lişăuţi
20. Marcăuţi
21. Bălcăuţii di jos-Cheşcu
22. Culicăuţi

5. Ocolu Prutului di jos

1. Costeştii
2. *Slobozia-Dumeni*[4])
3. Varaticu [5])
4. Horodişte-Trebujeni
5. Teredna Căpoteni [6])
6. Brânzenii [7])
7. Şărbaca
8. Cuconeşti [8])
9. Corpaciu [9])
10. *Bădragii* [10])
11. Viişoara [11])
12. Bogdăneşti [12])
13. Burlăneşti
14. *Feteştii* [13])
15. Corjăuţii-Cişcani[14])
16. Hrămeşti (Luzii)
17. Balasâneşti
18. Peririta
19. Tiţcanii (Luzii)
20. Şirăuţii di jos
21. Hlina (di sus) [15])
22. Hilăvăţu Cheşcu-Hrumăzeni
23. **Lipcanii**-Nebulauca [22])

6. Ocolu Prutului di sus

1. Zaluceiea [16])
2. Ceabrău-Jora
3. Criva
4. Mămăliga [17])
5. Coşulenii
6. Negriniţa
7. Şândreni
8. Costicenii [18])
9. Vancicăuţi [19])
10. Tărăsăuţii
11. Marşiniţa [20])
12. **Nouăsuliţa** di sus
13. Coteleu
14. Mălineştii
15. Cerlina
16. Stălineştii [21])
17. Nisfoaia
18. *Câşla* lui Sali

---

[11]) Cu selişteа Vertipor.
[1]) Cu seliştele Bărlinţii şi Grumăzenţi.
[2]) Cu seliştele Lămăşana şi Lopatinti.
[3]) Cu moşia Holohoreni.
[4]) Cu selişteа Dumeni.
[5]) Cu selişteа Badrajі.
[6]) Cu selişteа Vertep.
[7]) Cu seliştele Hancăuţii şi Bâzdâjenii.
[8]) Cu selişteа fără nume.
[9]) Cu selişteа Scăfieni.
[10]) Cu seliştele Pătrăuţi şi Văscăceni.
[11]) Cu selistea Viişoara.
[12]) Cu selişteа Bogdăneşti.
[13]) Cu selişteа Hriţeni.
[14]) Cu seliştele Corjeuţi şi Ciscani.
[15]) Cu selişteа Melenteuţi.
[16]) Cu selişteа Picicu.
[17]) Cu selişteа Jencăuţii.
[18]) Cu selişteа Dumeni.
[19]) Cu selişteа Vanciniţa
[20]) Cu selişte fără nume.
[21]) Cu o selişte—vechiul oraş Călineşti
[22]) Cu seliştele Nebulauca şi Pecişte.

7. Ococul Hilavăţului

1. Anadolu
2. Dărăbanii
3. Căpeleuca
4. Dăncăuţii
5. *Păşcăuţii-Vorniceni*
6. Dolinenii
7. Stăucenii
8. Crăstineştii
9. Ghenăuţii
10. Şâşcăuţii
11. Săncăuţii
12. Răchitna
13. Răucăuţii [1]
14. *Stroeştii*
15. Rângaciu
16. Doljocu
17. Berestia
18. *Şărbıniţa*
19. *Forosna*
20. *Sângeru*
21. Cruhlicu
22. *Bilăuţii*
23. Hâjdău
24. Bălcăuţii di sus
25. *Tulbureni*

8. Ocolu Raşcovului

1. Nădăbăuţii
2. Rucşinu
3. Cipănosu
4. Ghergheuţii
5. Şirăuţii di sus
6. Vlădicina
7. Zarujănii
8. Clişcăuţii
9. Poiana
10. Maliniţa
11. Şălăuţii
12. Bocicăuţii
13. Grozăniţa
14. Colincăuţii
15. *Rujaviniţa*
16. Balamuteuca
17. Onutu
18. *Perebiicăuţii*
19. Rohotinu
20. Raşcovu
21. Prihorodu
22. Otacii

ŢINUTUL SOROCII

1. Ocolul Nistrului di jos

1. Vorâncău
2. Nemereuca
3. Cerlina
4. Zaluceni
5. Vârtejănii
6. Napadova
7. Senătăuca
8. *Japca*
9. Lămanova
10. Salcea
11. Cotu Podoimii
12. Climăuţii
13. Socolu
14. Tărasova
15. Soloncenii
16. Mateuţii
17. Boşerniţa
18. Glinjenii
19. Mihulenii
20. *Alcidaru*
21. Poeana
22. Curăturile
23. Văscăuţii
24. Şătrenii
25. Timiliuţii
26. **Raşcovu**

2. Ocolul Câmpului di jos

1. Ciorniţa
2. Coşerniţa
3. Unchiteştii
4. Cuhureştii di jos
5. Cuhureştii di sus
6. Poeana Cunici
7. Coşmirca de sus
8. Coşmirca de jos
9. Glăvăneştii
10. *Şistacii*
11. Cobâlna nouă
12. Cobâlna veche
13. *Chipeşca*
14. *Răspopenii*
15. Târşăţei
16. Găuzenii
17. Dobruşa
18. *Răceştii*
19. Zahorna
20. Harbuţcanii
21. Bodeştii
22. Pohoarnile
23. *Cotiujenii*
24. Cunicea
25. Hârtop
26. *Câşla* Casandrii
27. *Schitu* Coşălăucelor

3. Ocolu Răutului

1. *Dumulunjenii*
2. Căpreştii
3. Prodăneştii
4. *Ordăşeii*
5. Rogojenii
6. Vadu Ţării
7. Gândeştii
8. Peripetca
9. Gura Camincii
10. Hvozdu

[1] Cu seliştea Colineţu

11. Floreşti
12. Mărculeştii
13. Drojdieştii
14. Gura Căinarului
15. Putineştii
16. Ţipliceştii
17. Alexăndrenii
18. *Slobozia* Bălţile
19. Sângurenii Vechi
20. Sângurenii Noi
21. Häsnăşenii di jos
22. Hăsnăşenii di sus
23. Cubolta
24. *Izvoarele*
25. Căinarul Veche
26. Frumuşica-Coşujänii
27. *Câşla* Trifăneşti
28. *Sivirova*
29. *Câşla*

4. O. di pisti Răut

1. Brânzenii
2. Pistruenii
3. Răzălăii
4. Băloşăştii
5. Frăteştii
6. *Câşla* Cotiujeni
7. Ciutuleşti
8. Borodniceni
9. Bahrineştii
10. *Câşla* Cucueţi
11. Stârcenii
12. Prajila
13. Vădurelile
14. *Câşla* Criviile
15. *Câşla* Rădoaia
16. Ţâpleştii
17. Heciu vechi
18. Heciu Nou
19. Bilicenii
20. Bălţi

5. O. Nistrului di sus

1. *Criminciucu*
2. Iarova
3. *Tătărăuca Veche*
4 *Tătărăuca Nouă*
5. *Rughii*
6. Samoleuca
7. Arioneştii
8 Călărăşăuca
9. Unguri
10. Vălcineţu
11. Codrenii
12. Verijănii
13. Lencăuţii
14. Hârbova
15. Sauca
16. Bricenii
17. Teleşăuca
18. Balinţii
19. Călărăşăuca *(schit)*
20 Otaci-Mojilău

6. Ocolu Mijlocului

1. Şolcani
2. Volovcinţa
3. Cureşniţa
4. Şăptilicii
5. Iurjăniţa *(schit)*
6. Iurjăniţa *(sat)*
7. Cosăuţii
8. Lubleniţa
9. Ocolina
10. Ţâpilova
11. Zastănca
12. *Voloavile*
13. Voloviţa
14. Trifăuţii
15. Vasâlcău
16. Racovăţ
17. Slobozia-Voroncău
18. *Stoicani*
19. *Odăile Stoicanilor*
20. Soloneţu
21. Ciripcău
22. Pripicenii
23. *Rădulenii*
24. Vădenii
25. *Câşla* Vădenilor
26. Părcanile
27. Cirişnovăţu
28. *Hristicii*
29. *Câşla* Pârliţei
30. Bujărăuca
31. *Vanţâna*
32. **Soroca**

7. Ocolu Câmpului di sus

1. *Bacsanii*
2. Bolbocile
3. Poşta Bolbocii
4. Măcăreuca
5. Chetrosu
6. *Câşla* Schinenii
7. „ Zguriţa
8. „ Bolboci
9. „ Chietrosului
10. „ Şurile
11. „ Drochie
12. Mândâcul Nou
13. Mândâcul Vechi
14. *Câşla* Mândâcului Veche
15. *Şalviri*
16. Ghizdita
17. *Câşla* Boroseni
18. Târnova
19. Horodiciu
20. Trăisteni
21. Corbu
22. Climăuţii
23. Ciornoleuca
24. Braicău
25. *Câşla* Moşana
26. Sudarca
27. *Câşla* Horodişte
28. Visoca
29. *Câşla* Cotova
30. *Câşla* Cârcicăuţii
31. Poşta Visoca
32. Malcăuţii
33. Dărcăuţii
34. *Bădicenii*
35. *Câşla* Nicoreşti

ŢINUTUL IAŞULUI

1. Ocolu Ciuhurului

1. Dânjenii
2. Hrenăuţii
3. Rediul Mare
4. Rujeniţa
5. Oneştii
6. Păgubenii
7. Dondăşeni
8. Fântăna Albă
9. *Odaia* Chetroşica
10. Scăenii
11. *Odaia* Frasânii
12. Brătăşenii
13. *Şotrâncani*
14. Zăhăicani
15. Boroseni
16. Copăceanca
17. Ivanuşca
18. *Cucueţi*
19. Hiliuţi
20. Stângăceni
21. *Odaia* Stâncăuţi
22. *Mălăeşti*
23. Gălăşeni
24. Duruitoare
25. *Dămăşcani*
26. Pătruşeni
27. Camenca-Lucăceni
28. *Buteşti lui Veluşcă*
29. *Buteştii lui Stavăr*
30. *Slobozia* Buteşti
31. Cobani
32. *Odaia* O hiu Alb
33. „ Danu
34. „ Hâjdieni
35. „ Sturzeni
36. „ Pârjota
37. „ Cajba

2. Ocolu Prutului

1. Vasiliuţii Mici (Luzii)
2. *Balotina*
3. *Tomeşti* *)
4. *Bicericani*
5. *Căldăruşa*
6. Cuhneşti
7. *Slobotca*
8. Chilia
9. Ciuciulea
10. Fideştii
11. Morile lui Osmachi
12. Duşmanii
13. Glodeni
14. Chetriş
15. Ustia
16. Năvârneţ
17. Călineştii
18. Honceştii
19. Drujineni
20. Coilici

3. Ocolu Câmpului

1. Rece
2. Aluniş
3. Corlăteni
4. Pârliţii
5. Prajila de sus
6. Obreja
7. Lămbenii
8. *Odaia* Cârpiţa
9. *Odaia* Iablona
10. Pânzărenii
11. Urucui
12. Reuţel
13. Breha
14. Frijenii
15. Oişenii
16. *Odaia* Foleşti
17. **Foleşti**
18. *Odaia* Catranlâc
19. Glinjenii
20. Zâmbroani
21. Ezărenii
22. Ciuciueni
23. Bursuceni
24. *Coşcodeni*
25. *Flămânzeni*
26. *Măgurele*
27. *Dumbrăviţa*

4 Ocolu Codrului

1. *Vărzăreşti*
2. *Şăndrenii*
3. Sălişte
4. *Ciuteştii*
5. Pănăşeşti
6. Găureni
7. *Bălăneşti*
8. *Mileşti*
9. Boldureşti
10. *Odaia* Custura
11. Rădenii
12. Bumbăta
13. *Corneşti*
14. Mirceşti
15. *Boghiceni*
16. *Sâneşti*
17. *Mânzăteşti*
18. *Hârceşti*
19. Codrăteşti
20. Bobletici
21. *Măgura*
22. Chietroasa
23. Soci *(Slobozia*-Burghele)
24. *Odaia* Coşeni (Luzii)
25. Teşcureni

5. Ocolu Braniştei

1. Cătăleni
2. Mitocu Nemţenilor
3. *Bălăurşeti*
4. Zbiroaia
5. Poiceştii
6. Grozăştii
7. Titieni
8. Vale Trăisteni
9. Sălăjcenii

---

*) Cu moşia Zudureni

10. Bădrăsoaia
11. Isăicani
12. Tânjăleştii
13. *Mărinici*
14. Bâzdâga
15. Soltăneştii
16. *Frăsâneştii*
17. Bacşânu
18. Măcăreşti
19. Brătuleni
20. Floriţoaia
21. *Citireni*
22. *Onţâştii*
23. Mătăleşti
24. Vulpeşti
25. Mănăileşti
26. Costuleni
27. Dănuţeni
28. *Odaia* Urseşti
29. Ungheni
30. Mânzăteştii Vechi

6. Ocolu Turie

1. Trifeşti
2. Iugani
3. *Bocşa*
4. Râsâpeni
5. Izvoarele
6. Lucăceni
7. *Mirceni*
8. *Untenii*
9. *Vrăneştii*
10. *Tocsobenii*
11. Ghermanu
12. Miclăuşeni
13. **Sculenii**
14. Dăneşti
15. Blândeşti
16. Medeleni
17. Săimeni
18. Bogdăneşti
19. Zagarancea
20. *Odaia* Petreşti
21. Todireşti
22. Pârliţii
23. *Poşta Rezina*-Golăeşti
24. Floreşti
25. Stânjânenii (*Slobozia*-Buşilă)
26. Grăsenii
27. *Odaia* Costinel
28. Buciumeni
29. Cioropcani
30. Stolniceni
31. Scumpia
32. Sărata
33. Şoltoi (*Slobozia*-Foleşti)

ŢINUTUL ORHEIULUI

1. Ocolu Câmpului

1. *Susleni*
2. *Berezlogi*
3. *Slobozia Hodorogi*
4. *Ciuhurenii*
5. *Beeştii*
6. *Chipircenii*
7. Sârota
8. *Curleni*
9. Voroteţile
10. Şărcanii
11. *Slobozia Izvoare*
12. Buşăuca
13. Cogâlniceni
14. Trifeşti
15. Pereni
16. *Horghineşti*
17. *Pripiceni*
18. *Sămăşcani*
19. *Ignăţei*
20. Pecişte
21. Pohribeni
22. *Măşănii*
23. Mâncenii
24. *Chiştelniţa*
25. Căcărăzeni
26. Braviceni
27. *Cuizăuca*
28. Ghiduleni
29. *Scorţănii*

2. Ocolu Nistrului di sus

1. *Oleşcanii*
2. Şoldăneşti
3. Părcanile
4. *Lipiceni*
5. Păpăuţii
6. Ciorna
7. **Răzâna**
8. Stohnaia
9. Săharna
10. Buciuşca
11. Ichimăuţii
12. Cenăşăuţii
13. *Ţareuca*
14. Ţahnăuţii
15. Sârcova Lipoveni
16. Fuzăuca
17. *Horodişte*
18. Lalova
19. Hrabova
20. Stodolna
21. *Slobozia*
22. Lopatna
23. Jora di sus
24. Jora di Mijloc
25. Jora di jos
26. *Slobozia* Bulăeşti
27. Vâşcăuţii
28. Oxântia
29. Molovata
30. Mărcăuţii
31. Holercanii
32. Ustia
33. **Creuleni**
34. *Schit* Hătişca
35. „ Răzâna
36. „ Horodişte

37. „ Saharna.

3. O. Răutului di sus

1. Brăghiceni
2. Târzieni
3. *Câşla* Ursului
4. *Ciocâlteni*
5. Sărătenii
6. *Câşla* Sărăteni
7. Indărăpnici
8. *Ţânţăreni*
9. Negureni
10. Tiţicani
11. Căzăneşti
12. Vadulecă
13. Pepeni
14. Drăgăneşti
15. Sânjerei
16. Copăceni
17. Prepeliţa
18. Beneştii
19. *Verejeni*
20. Zăhăicani
21. Coropceni
22. *Clişova*
23. *Breanova*
24. Ghermăneşti
25. *Poşta* Mălăeşti (Luzii)

4. O. Răutului di jos

1. Vaticii
2. *Schit* Tabâra Holboca
3. *Mănăstirea* Curchi
4. *Slobozia* Mana
5. Sălişte
6. *Slobozia* Râşca
7. *Slobozia* Doamnii
8. Mitocu (Luzii)
9. Cişme (Luzii)
10. Chiatra
11. Păhărniceni
12. Jălăboc
13. Furceni
14. Ivancea
15. Bolohan
16. *Pivniţă* (Luzii)
17. Brăneşti
18. Trebujeni
19. *Mâşcăuţi*
20. *Bălăşeşti*
21. *Răculeşti*
22. *Jăvreni*
23. Ohrincea
24. *Cruhlic*
25. Izbişte
26. *Hârtop*
27. *Poşta* Orheiului
28. **Orhei**

5 O. Nestrului di jos

1. Mereni
2. Cobusca di sus
3. *Cobusca di jos*
4. Teliţa
5. *Slobozia* Bubuej
6. Chirca (Luzii)
7. *Slobozia* Roşcana
8. Speia
9. Şărpeni
10. Pohăceni
11. Ghilacău
12. Dubăsari vechi
13. Corjova
14. Malu Tohatinului
15. Vadu lui Vodâ
16. Oniţicani
17. *Slobozia*-Caliceni
18. Boşcana
19. *Slobozia* Chetros
20. „ Coşerniţa
21. Hruşova
22. Goianu
23. Făureşti
24. Văderi
25. Budeşti
26. Lupa (Luzii)
27. *Surugii* Mereni
28. „ Halileşti

6. O. Cohâlnicului

1. *Fundu Galbinii*
2. *Băţănii*
3. **Hânceşti**
4. **Lăpuşna**
5. Cărpeneni
6. *Drăguşeni*
7. Topor
8. Stolniceni
9. Spărieţi
10. Lohăneşti
11. *Ciuciuleni*
12. Pereni
13. Săcăreni
14. Crâsteşti
15. *Iurceni*
16. Bolsun
17. Boghiceni
18. Şâşcani
19. Cotul Morii
20. *Păşcanii*
21. Călmăţui
22. *Leuşeni*
23. Bujor

7. Ocolul Botnii

1. Dănceni
2. *Sâciteni*
3. *Ialoveni*
4. *Mileşti*
5. Negreşti
6. *Bacioi*
7. Sângera
8. *Puhoi*
9. Budâi
10. *Ţipala*
11. *Răzănii*
12. *Horăştii*
13. *Zânbrenii*
14. Hansca
15. *Gărlili*
16. *Costeştii*
17. Pojărenii
18. *Bardâr*
19. Rusăşti
20. *Văsienii*
21. *Ulmu*
22. Căpriana

23. Malcoci
24. Nimoreni
25. *Suruceni*
26. Schit Condriţa
27. „ Suruceni

8. O. Bucovăţului

1. Mânceşti
2. Buicanii
3. *Durleştii*
4. *Cartâşa*
5. *Truşenii*
6. *Chicera*
7. *Cojuşna*
8. Străşenii
9. Curluceni
10. *Pănăşeşti*
11. Vorniceni
12. Lozova
13. Miclăuşeni
14. Dolna
15. *Nisporeni*
16. Mălina
17. **Chişinău**

9. O. Faţa Bâcului

1. *Ghidighiâi*
2. Hulboaca
3. *Sâreţâi*
4. *Roşcanii*
5. Negreşti
6. Poşta Negreşti
7. Tătărăşti
8. *Găleşti*
9. *Vărzăreşti*
10. *Chituşca*
11. Pârleşti
12. *Nişcanii*
13. *Bărăiacu*
14. **Tuzora**
15. Novaci
16. Verca
17. Poşta Bărăiacu
18. *Uricova*
19. Vălcineţu
20. Bahmuti
21. *Saâpoteni*
22. Hârjauca (mân.)
23. Mândra
24. Pălanca
25. Răciula (cu mân.)
26. Horodişte
27. Sadova
28, Pârjolteni
29. Slobozia Oneşti
30. Buda
31. Ciorăşti
32. Petrecani
33. Visterniceni
34. Poşta Chişănăului
35. *Cobăeşti*
36. *Lupa*
37. Timiliuţ
38. Probota
39. Slobozia Reciula
40. Hârjauca-sat

10. Ocolu Ichelului

1. Stanca
2. Camince
3, *Teleşău*
4. *Peresăcina*
5. Pocşăşti
6. Zamcioji
7. Micăuţi
8. Lohăneşti
9. Paşcani
10. Slobozia Scurta
11. Isnovăţ
12. Slobozia Râşca
13. Steţcanii
14. Micleşti
15. Rădeni
16. Belieşti
17 Grebleşti
18. *Cobâlca*
19. Ţâgăneşti
20. *Schit* Ţâgăneşti
21. *Oneşti* Ţâgăneşti
22. Voinova
23. Slobozia Chirianca
24. *Zubreşti*
25. *Răce*
26. *Mărtineşti*
27. *Drăsliceni*

11. Ocolu Culei

1. *Isacova*
2. *Morozăni*
3. *Dâşcova*
4. *Puţântei*
5. *Slobozia Viprova*
6. Hulboaca
7. *Hetilova*
8. *Slobozia* Valea Popi
9. *Săsănii*
10. *Bravicea*
11. *Meleşănii*
12. *Ţâbirica*
13. *Hogineşti*
14. Slobozia
15. Hogineşti
16. *Onăşcanii*
17. *Dereneu*
18. Hârbovăţ
19. *Rădenii*
20. *Cornova*
21. *Năpădeni*
22. Păuleşti
23. *Slobozia* Bularda

12. Ocolu Măetinili

1. Hirova
2. *Hirişănii*
3. *Beşănii*
4. *Cucioaia*
5. *Mândreştii*
6. Ciulucani
7. *Câşla Hilicenii*
8. *Gărdeştii* *)
9. *Câşla* Gărdeşti

*) Cu moşlile Cozeşti şi Boldeşti.

10. Hiliceni
11. Mihalaşa
12. Ineştii

13. **Teleneşti** *)
14. Leoşenii
15. Văsâeni

16. *Budăiu*
17. Crăsnăşenii
18. *Bogzăşti*

ŢINUTU BENDERULUI

1. Ocolu Benderului

1. Sălcuţa Hotărniceni
2. Tănătarii } (Mazâli)
3. Fârlădani } (Mazâli)
4. Hârbovăţu
5. Bulboaca
6. Calfa
7. Gura Bâcului
8. Hagimus
9. Ghiol Chioi
10. Cârcâeşti

2. Ocolu Căuşanilor

1. Zaim
2. Apaci
3. Docuz [1])
4. Săiţi (Luzii)
5. Olăneşti
6. Purcarii
7. Răscăeţi
8. Ciobârciu
9. Tălmaza
10. Leontia
11. Copanca
12. Chiţcani
13. Cârnăţeni
14. Popofca
15. Ermoclâe
16. *Slobozia*-Hănesei
17. Feşteliţii
18. **Căuşani-târg**

19. Căuşanii-vechi
20. Frumuşica
21. *Câşla* Câlneu
22. *Selişte* Copceac
23. „ Acsac-Mârza [2])
27. *Selişte* Canaraua [3])
28. „ Caibolu [3])
24. *Câşla* Burda [3])
25. „ Laiului [3])
26. „ Mitropoliei [3])
29. „ Leahu [3])
30. „ Bulgaru [4])
31. „ Sârghi [5])
32. „ Balaur [5])
33. „ Oncu [5])
32. „ Co-menco [5])
33. „ Hagi-Gheciu [6])
34. „ Ciolacu [7])
35. „ Filimon [7])
36. „ Terenti [7])
35. „ Bulgaru [8])
36. „ Cara-Stoian [9])
37. „ Cuciurea [9])
38. „ Bolgaru [9])
37. *Selişte Tamur* [9])
38. *Câşla* Coiciu [10])
39. „ Zani [11])
40. „ Arnăutului [12])
41. „ Glafce [13])
42. „ Crâşmaru [14])
43. „ Hariton [14])

44. „ Arnău [14])
43. „ Abadjer [15])
44. „ Sala [3])
45. „ Lemeni [3])
44. „ Bibiri [3])
45. „ Botezat [16])
45. „ Alexandri [16])
46. „ Iord. Sala [17])

3. O. Achermanului

1. Carahasan
2. Corcmaz
3. Tudora
4. Palanca
5. Hancâşlasi
6. Roşie
7. Caplau
8. Tatarburnu
9. Taşlâc
10. Zulucarii

4. Ocolu Bugeacului

A. *Moldovenii*

1. Taraclia
2. Baimaclâe
3. Batâru
4. Selemet
5. Cimişliu
6. Javgur
7. Cenac
8. Ciucur-Minjir

*) Cu sat. Teleneşti.
[1]) Tocuz (?)
[2]) Pe cracul Sărăţii. Are odaia Zagora.
[3]) In valea Saratel.
[4]) In valea Cantemir.
[5]) In valea Cilighider.
[6]) Pe seliştea Casaldâc în v. Cilighider.
[7]) In v. Ceaha.
[8]) In v. Caşpulat.
[9]) In v. Gealairiu.
[10]) In v. Frumuşica.
[11]) Pe seliştea Frumuşica - Veche in v. Cilighider.
[12]) La obârşia văii Cilighider.
[13]) La Gura Câlneului.
[14]) Pe seliştea Acsuriu in v. Saratei.
[15]) In v. Acsuriu.
[16]) In v. Manzâri.
[17]) Pe seliştea Eş-Murza în v. Manzâri.

9. Obaglâ-geaba
10. *Slobozia* Cioramârza
11. „ Perjului

B. *Colonii bulgare*

1. Chiriet
2. Copceac
3. Dezghinje
4. Beşghioz
5. Chersău
6. Cioc-Meidan
7. Congaz
8. Beş-Alma
9. Baurci
10. Ceadâr Lunga Nouă
11. Tomai
12. Haidar

C. *Odăile Bugeacului*

1. Odaia Buciuşcan
2. „ Colun
3. „ Harit
4. „ Hasanbei
5. „ Terenti
6. „ Brânca
7. „ Hadji Gheorghe
8. „ Iosif
9. „ Stratan
10. „ Ţurcan
11. „ Cara Petcu
12. „ Costin

ŢINUTU CODRULUI.

1. Ocolu Codrului.

1. Cazandjic
2. *Câşla* Braşovan
3. „ Tudoreiu
4. Copcui
5. Toceni
6. Lecanii
7. Canie (Pe Tigheciu)
8. Haragâşu
9. *Larga*
10. *Hănăsenii Vechi*
11. *Cocealia*
12. Tegheciu
13. Măcreşti
14. Cărpeştii
15. Boroganii
16. Enichioi
17. Baimaclâe
18. Sădâcu
19. *Câşla* Cherimegiu
20. Şamailia
21. Capaclia
22. Vetrişoaia
23. Hănasănii Noi
24. **Leova**
25. *Câşla* Rătunda
26. „ Capacliei
27. „ Dizmierdaţi
28. „ Dobreni
29. „ Hănăseni
30. „ Sădâc (Chirimgiu).

2. Ocolu Hotărniceni

1. Moleşti
2. Gura Galbină
3. Caracui
4. Oracu
5. Ceadâru
6. Minjiru
7. Tomai
8. Cuhurlui
9. Sărăţica
10. Ialpujelu
11. Gradişte
12. Sahaidac
13. Cărbuna
14. Cainarii
15. Coşcalâia
16. Baccealâia
17. Luţenii
18. Geamâna
19. Gangura
20. Pădurarii Berdeului
21. Pogoneştii
22. Sarata
23. *Câşla* Dănilă [1])
24. „ Armanu [4])
25. „ Măcărescu [2])
26. „ Dalmirale [3]).

ŢINUTU IZMAILULUI.

1. Ocolu Chiliei

1. Vâlcov
2. Hagi-Ibrahim
3. Halileşti
4. Noroşei [5])
5. Caraciuc [6])
6. Cişme
7. Chitai
8. Curmanchioi
9. Enichioi
10. Caramahmet
11. Ceamaşir
12. Derichioi [7])
13. Hagi-Curda
14. Câşliţa
15. Hasanspahi
16. Cichirlighitai.

---

[1]) Pe suhatu dela Câinari.
[2]) Pe suatu Tespazar (lângă Luţeni ?).
[3]) Lângă Larga.
[4]) Pe suatu Baccealiei.
[5]) Neruşai.
[6]) Z s şi azi Careacichi (?)
[7]) Muravlevca.

2. Ocolu Cahulului

1. Imputiţa
2. Bugeagu
3. Vălcăneşti
4. Cişme-chioi
5. Hagi Abdula
6. Itulie
7. Cara-Gaciu
8. Satu-Nou
9. Cartal.
10. Barta
11. Bulboaca
12. Curci.

3. Ocolu Izmailului

1. Babile
2. Doluchioi
3. Erdecburnu
4. Taşbunar
5. Cobei [1]
6. Copceac Tatar
7. Satalâc-Hagi
8. Taraclâe
9. Cairaclâe.

4. Ocolu Prutului

1. **Reni**
2. Culibaşi
3. Brânza
4. Vâleni
5. Slobozie
6. Sirieni [2]
7. Giurgiuleşti
8. Vadu Boului
9. Mândreşti
10. Câşliţa
11. Frecăţei
12. Anadolu
13. Bujoru.

ŢINUTU GRECENILOR.

1. Ocolu Prutului

1. Larga [3]
2. Plicu [4]
3. Zârneşti
4. Frumoasa
5. Roşu
6. Cârhana
7. Pelinei-Moldoven
8. Pelinei-Bulgar
9. Manta
10. Vadu lui Isac
11. Goteştii
12. Ciobalaccia-Larga
13. Tartaul-Larga
14. Baurci-Moldovan [5]
15. Tâganca
16. *Câşla*-Ţâganca
17. Burlacu
18. Grecenii
19. *Câşla* Vlădeşti.

2. Ocolu Cahulului

1. Cojdamgalia-Bejenari
2. Cârba-Oglu
3. Musait
4. Ciomai
5. Aluat
6. Acbota [6]
7. Hagichioi
8. Geagâlbaia
9. Tartaul-Bejănari
10. Taraclâe
11. Baimaclâe
12. Borceac
13. Ciucur-Mişe
14. Chesoliu-Mare
15. Chesoliu-Mic
16. Câiet (Caiat)
17. Cojdamgalia-Mare
18. Tatar-Baurci
19. Caza-Iachâe
20. Luţăştii
21. Ciobalaccii-Tatar.

T. Porucic

---

[1] Cubei.
[2] Zis şi Bubueşti.
[3] Are 4 moşii: (hlize) Larga, Negrileşti, Păcureşti şi Vlădeşti.
[4] Cu balta Balace.
[5] Cu moşia Cornu Berbecului.
[6] Pe valea Părului.

Cântarea neamului.

O neam cu vii daruri, de Sus înzestrat
Ca tine oare care-i mai blînd și bărbat?
Temut în războaie, în pace 'nțelept;
Cu suflet de visuri ce viață aștept?

O insulă mică în marea de spini,
Ai stat sub puhoiul de barbari haini
Și-a fost o minune cum stat-ai — granit
In aprigul vifor ce-atîți a zdrobit.
Dar tu avuși Legea ca scut pe pămînt
Și drept mîngîere, sublimul tău cînt.
Din mări de amaruri rămas-ai călit
Și'n suflet Cântarea un cuib și-a găsit.
Unirea, de veacuri, tu ai așteptat
Și-azi ai unirea, o neam încercat!
Căci lege a firii, în veșnicu-i joc
E: Cele de-o seamă să stea la un loc.
Cum mușchiul de piatră se află lipit,
Cum fumul de flăcări e nedespărțit, —
Nisipul de undă în veci însetat,
Și pruncul de mamă, în veci alintat.
Și nici-o putere pe 'ntinsul pământ
Nu poate să darme al firii cuvânt.
Fii gata dar, neam între neamuri ales.
Lăsa-se-va harul de Domnul trimes,
Dreptate făcut ți-ai cu braț oțelit.
Acum stai în lume, vânjos și unit,
Făclia Dreptății ducând între ginți,
Din o biruință în noi biruinți.
Dar pentru 'nalta 'nfăptuire, o frați, se cade să jertfim
A noastră viață de ispită, ce ca'n ospețe o trăim.
C'un suflet, cuib al datoriei, să ne 'ncordăm al nostru braț

La muncă rodnică şi plină, ce ni se cere cu nesaţ.
Cârmacii ţării mână 'n mână să tragă bunului popor,
Măreaţă brazdă, chezăşie a unui vajnic viitor.
La muncă dar, iubiţi tovarăşi, s'aducem neamului în dar
Avântul sacru-al tinereţii şi sufletescul ei nectar.
Cu toţii strânşi într'o unire, cu pildă dela marii morţi,
Să făurim cu-a noastră trudă cea mai măreaţă dintre sorţi,
Lăsând urmaşiior de-a pururi, un liber neam pe veci unit.
Izvor de fapte strălucite şi o virtute de granit.
Nici când să răbdăm ca să piară ucis
Avântul sublimului vis :
Lega-vom l'ai noştri copii jurământ,
Din leagăn şi pîn' la mormânt
In rugile lor spre Eternul Eter,
Cum pânea vieţii o cer,
Să ceară ca'n veci să rămână uniţi
Cu fraţii lor buni şi iubiţi.

SERGIU VICTOR CUJBĂ.

Toamnă.

Toamnă, cântec de durere,
Vânturi triste, obosite,
Dece mi-aţi adus la poartă
Flori şi frunze ofilite?..

Dece ploaia trist isbeşte
Geamul mic dela cămară?..
Parcă plâng în mine jalnic
Zorile de astăvară.

Cârdul de cocori, aseară
Pribegind în altă parte,
A furat seninul vieţii
Şi l-au dus cu ei departe.

Când amurgul jâlav cade
Peste firea vestejită,
Amintirea plânge'n mine
Ca o pasăre rănită...

Sergiu Sârbu
Soroca

Valorificarea ostrovului „Câşliţa"

— O PILDĂ DE MUNCĂ CREATOARE BASARABEANĂ —

Judeţul Ismail are mai multe deosebiri tipice, prin care se distinge de celelalte judeţe ale Basarabiei. Una din aceste deosebiri este şi marea întindere de terenuri inundabile, existente în judeţ.

Sub denumirea de terenuri inundabile înţelegem suprafeţele de teren, care, la anumite epoci, în majoritatea cazurilor numai în lunile Aprilie — Iunie, sunt acoperite cu ape, revărsate de Dunăre şi bălţi.

După retragerea apelor, în a doua jumatăte a lunii Iunie, aceste terenuri ramân acoperite cu mlaştină, uneori adâncă până la un metru şi jumătate, peste care omul nu poate pătrunde fără primejdie. Mai târziu apar pe acele terenuri diferite ierburi de baltă, ca ţipirig (H. acicularis), rogoz (Typhacea), osocă (Cyperaceae), papură, pănuşiţă şi stuf.

Mai spre toamnă, şi mai ales în anii secetoşi, sau cu inundaţii mai mici, bălţile acestea se usucă şi peste ele se înşiră o mulţime de cărări, în diferite direcţii; peste grindurile mai înalte se întind şi drumuri şerpuitoare, pe cari trec adesea la ananghie şi care.

Lacurile însă cele mai joase ramân necontenit acoperite cu apă (aşa zisele „jepci") şi produc peşte de diferite specii mici.

Suprafaţa totală a acestei categorii de terenuri din judeţul Ismail este aproximativ de 70.000 ha., din cari: proprietatea Statului 28.500 ha., a Asociaţiei celor 38 sate coloniste 20.000 ha, Primăria Vâlcov 15.000 ha, Primăria Ismail 5.000 ha şi obştia Necrasovca Veche 1.500 ha.

Spre a da o idee de veniturile acestor terenuri în situaţia descrisă, arătăm: cele 20.000 ha. ale Asociaţiei coloniştilor au fost arendate în anul 1923 cu 300.000 lei anual, adică 15 lei venit dela un ha; în anul 1928 cu 610.000 lei, adică cu 30 lei venit anual dela un ha. Alţi proprietari nu au avut nici aceste venituri din exploatarea terenurilor în chestiune.

Populaţia harnică şi muncitoare a acestui judeţ s'a gândit încă de mult la o valorificare raţională a acestor bălţi şi încă sub vechea stăpânire au început se apară pe suprafeţele de teren inundabil, pe grindurile mai râdicate, mici porţiuni de teren, aşa zise „apucături", cultivate cu diferite plante agricole, cu pomi roditori (în special gutui), cu vii şi un început de grădini de zarzavat. Apele mari şi furtunoase, obişnuite în părţile locului primăvara, măturau nu odată aceste înjghebări gospodăreşti. Băştinaşii însă nu se descurajau. In locul unei gospadărioare înecate şi dispărute, totdeauna apărea alta, chibzuită cu mai multă socoteală contra inundaţiilor.

Prin bălţile Ismailului din zona inundabilă a Dunării se văd şi în prezent, şi din an în an tot mai des, locuri râdicate prin canaluri de drenaj, prin pământ cărat şi adus din alte părţi, indiguite şi plantate cu gutui, vii, porumb şi zarzavaturi. Toate acestea dovedesc nemărginita putere de muncă şi energie a ţăranului nostru în lupta grea pentru existenţă.

Cele mai multe din aceste loturi, rupte cu munca grea şi obositoare din gurile apelor inundabile şi date culturii, sunt folosite de zeci de ani cu drept de embatic. Folositorii acestor terenuri plătesc din an în an arenda proprietarului, respectiv Statului. Unora li s'a recunoscut dreptul la împroprietărire cu acele terenuri pe baza legii agrare şi cu ocazia aplicării acelei legi. Ultima categorie este neînsemnată; cei mai mulţi sunt tot arendaşi anuali.

In urmă, în legătură cu aplicarea reformei agrare, a crescut şi mai mult dorinţa de a primi teren în baltă şi s'a întărit şi copt idea, că numai printr'o muncă comună şi organizată se va putea lupta cu apele inundabile şi se va putea ajunge la biruinţă.

* * *

Aceasta idee a fost aplicată cu bune rezultate abia în anul 1927, când s'a pus în valoare un întreg ostrov, sub denumirea de ostrovul „Câşliţa", proprietatea Statului, în întindere de 5.096 ha., situat între Ismail şi Chilia Nouă şi înconjurat de braţele navigabile ale Dunării.

Ostrovul respectiv are un perimetru de 56 klm. 760 metri şi dejurimprejur a fost înconjurat cu un dig protector contra inundaţiilor şi cele peste 5.000 ha. au fost transformate din „baltă" fără nici o produciie, din teren mlăştinos — focar de lăcuste, ţînţari şi dife-

rite boale, — în teren de cultură de o producţie fabuloasă pentru locurile noastre.

De notat este că cu facerea acestui dig cu un perimetru de peste 56 klm., bine reuşit, care a dus la desecarea complectă a ostrovului, s'a cheltuit abia suma de 78.000 lei, *lucrările fiind evaluate la suma de peste opt milioane lei.*

Iată cum s'a procedat.

In Noembrie anul 1926 Consilieratul agricol Ismail, în urma intervenţiunilor stăruitoare, a luat în primire dela administraţia Pescăriilor Tulcea ostrovul Câşliţa (reuşita se datoreşte în parte faptului că postul de administrator era ocupat de un agronom, care a înţeles, că ostrovul pentru pescărie nu are aproape nici o importanţă, iar sub regim agricol va putea aduce importante venituri) şi a început distribuirea terenului din ostrov la locuitori. La început au fost foarte mulţi solicitatori a „primi teren în baltă“, însă văzând cum se prezintă terenul s'au speriat de munca grea şi mare, care trebuia să se depună pentru indiguirea ostrovului şi mai ales pentru defrişarea lui. Mulţi din cei, care au avut aprobare pentru teren în ostrov dela Consilieratul agricol, prezentându-se la faţa locului pentru a-şi lua terenul în primire dela organele Consilieratului, renunţau la aceasta, spunând: „Este o prostie a crede, că se va putea face aci, unde încă nu a călcat picior de om, agricultură. Este o încercare zadarnică .....“ şi plecau pe unde au venit.

Ii speria furia valurilor şi a apelor inundabile, gata să se reverse peste malurile joase ale ostrovului, ce îngrozeu prundoaele, sau ceiace în limba locală se numeşte „coblâ“ şi “buhornic“— moviliţele plutitoare, cu care era inundat interiorul ostrovului; îi descuraja şi depărtarea (până la 30 klm.) a ostrovului dela domiciliul lor. In felul acesta s'a făcut dela sine selecţia acelora care au primit teren în ostrovul Câşliţa, rămânând astfel numai acei, pe care nu-i speria munca ce trebuia depusă şi rezistenţa, ce trebuia opusă.

Nu aş putea afirma, că Consilierul agricol, în anii 1926 şi 1927, ar fi refuzat cereri de teren în ostrovul Câşliţa, însă pot afirma în schimb, că au fost foarte mulţi locuitori nevoiaşi, muncitori de pământ, cari având aprobarea Consilieratului au refuzat a primi teren, pentru că nu aveau încredere că acea încercare de punere în valoare a ostrovului Câşliţa va reuşi.

Ca regulă generală s'a dat la fiecare câte un ha., la puţini câte un hectar şi jumătate şi, ca excepţie, la unii câte două ha.

Distribuirea şi parcelarea terenului din ostrov a fost foarte anevoioasă, măsurătoarea şi parcelarea făcându-se prin stufiş, mlaştină şi chiar apă. Lotul predat se măsura adeseaori numai în lat, la capătul care apăruse de sub apă. Adese ori peste unele loturi, date într'o direcţie, veneau altele deacurmezişul. In unele locuri se măsura suprafaţa totală cu aproximaţie, pe cât era posibil, se întocmea o schiţă şi tablouri nominale, urmând ca mai târziu, după secarea apelor, să se stabilească hotarele definitive a parcelelor pe teren.

In ostrov, după indiguire.

In acest fel până în Octombrie anul 1927 s'au distribuit din întreaga suprafaţă de 5.096 ha. a ostrovului 3.820 ha. la 4.012 locuitori din 11 comune limitrofe. Ostrovul find proprietatea Statului s'a distribuit celor de mai sus terenul cu titlul de arendă anuală.

Odată terenul distribuit, s'a pus chestiunea indiguirii şi ameliorării ostrovului. Cei peste patru mii de deţinători ai terenului din ostrov au fost constituiţi într'un sindicat, având ca scop principal

„Construirea şi întreţinerea unui dig de apărare a ostrovului Câşliţa în contra apelor inundabile ale Dunării, precum şi orice lucrări de desecare, drenaj etc, care vor fi necesar a se face în comun pentru asanarea terenului din ostrovul Câşliţa". In ziua de 18 Octombrie 1927 statutele sindicatului au fost autentificate şi au început în mod oficial şi regulat lucrările pregătitoare pentru indiguirea ostrovului. Urma să se întocmească în prealabil un proect şi deviz de lucrări de indiguire cu studii şi lucrări de niveliment şi în consecinţă să se ceară aprobarea dela Ministerul de agricultură, respectiv pescăriile Statului. Sondând terenul la Ministerul de Agricultură în scopul obţinerii aprobării de mai sus, ni s'a răspuns la Pescăriile Statului că această încercare este o utopie şi că „Mai curând Dunărea va putea curge în sus decât se va putea face agricultură în ostrovul Câşliţa".

Ne-am dat seamă, că pe lângă cheltuelile mari, ce va trebui să le facem cu lucrările de niveliment şi proectul de indiguire, va trebui să pierdem mult şi lung timp pentru a obţine aprobarea dela Ministerul de agricultură; va trebui, probabil, să intervenim pe lângă diferite persoane politice, după cum este obiceiul,—lucruri care nu ne conveneau deloc.

Atunci ne am zis: A transforma un ostrov de peste 5.000 ha., înconjurat de braţele navigabile ale Dunării, din teren inundabil, fără nici o producţie, în teren de cultură, este o adevărată revoluţie, deci şi calea, care trebuie s'o urmăm, va putea să fie mai mult sau mai puţin revoluţionară. Dacă nu reuşim, pierdem munca noastră; dacă reuşim, cine ne poate face altceva, decât a admira curajul nostru şi a imita opera noastră folositoare!

Şi în consecinţă s'a horărât: nu vom cere aprobarea dela Minister pentru indiguire; nu vom face obişnuitele studii cu devize în prealabil, ci vom aşeza la muncă fără întârziere pe toţi cei 4012 locuitori, cu familiile lor—o armată de muncitori, cu dragoste de muncă şi cu credinţă în izbândă. Putem oare să reuşim ?....

Zis şi făcut. In 5 zile am măsurat perimetrul ostrovului, de jurîmprejur; am cercetat în mod amănunţit situaţia malului ostrovului, împărţindu-l în patru categorii; am stabilit cubajul pe metru liniar pentru fiecare categorie de mal. De lucrări de niveliment nu am avut nevoe, întrucât ştiut lucru, că apele fiecărui an lasă un semn la toţi arborii dela mal de nivelul lor. De acele semne ne-am

condus, calculând înălţimea digului la nivelul apelor extraordinare, după datele Serviciului Hydraulic. Astfel în 5 zile a fost întocmit proectul lucrărilor de indiguire pentru tot perimetrul de peste 59 klm. şi stabilit cubajul digului. Dacă nu am fi putut impresiona cu cifrăria, care de obiceiu e anexată de d-nii ingineri la asemenea lucrări, credem totuşi că şi noi în calculele noastre, în ceiace priveşte partea practică a acelor lucrări, am fost tot atâta aproape de realitate. Diferenţa practică între lucrările noastre şi ale d-lor ingineri ar fi fost, poate, că a noastre ne-au costat abea 3.670 lei, iar ale d-lor ingineri ar fi costat cel puţin 200.000 lei.

In ostrov. — Recolta de usturoi

Odată terminată măsurătoarea şi calculele asupra lucrărilor de dig, s'au întocmit tablouri nominale de toţi cei peste 4.000 locuitori, cărora li s'au distribuit cele 3.820 ha., din ostrovul Câşliţa, grupând locuitorii pe sate. Aşa s'au făcut mai multe (16 la număr) grupuri de locuitori, stabilindu-se cât teren deţine fiecare grup şi locuitor în parte.

Pentru fiecare grup de locuitori am desemnat delegaţi, însărcinându-i cu supravegherea şi îndrumarea lucrărilor de indiguire. Cu toţi acei delegaţi (în număr de 32) am făcut şcoală la faţa locului, formând astfel un fel de instruçtori pentru indiguirea ostro-

vului. Toţi acei delegaţi au fost plătiţi pentru munca lor cu câte 1.500 lei lunar fiecare—principalul articol de cheltueli pe care l-am avut cu indiguirea ostrovului.

După toate aceste lucrări am repartizat întregul mal al ostrovului de 56 Klm. 760 metri între toate cele 16 grupuri de locuitori, deţinători de teren, proporţional cu suprafaţa ce posedă fiecare grup şi ţinând seamă de situaţia malului, conform celor patru categorii, despre care am vorbit mai sus. Delegaţii—instructori au repartizat la rândul lor fiecărui din cei trecuţi în tablou o porţiune de mal, proporţional cu numărul ha., ce le posedă—mai mult sau mai puţin după situaţia malului.

Am pus un termen pentru începerea şi terminarea lucrărilor şi în mai puţin de una lună de zile, a crescut ca din pământ în jurul ostrovului un dig, care avea la bază 5—7 metri, sus trei metri jumătate, iar înălţimea calculată cu $^{1}/_{2}$ metru mai sus de cât apele extrordinare, după datele Serviciului Hydraulic.

In locurile mai periculoase digul a fost căptuşit cu gard de scânduri, nuele sau stuf. Intr'un loc, care prezenta mai mare pericol şi ameninţări, s'a făcut un al doilea dig, imediat în spatele primului dig - pe o distanţă de 280 metri. Pământul pentru dig a fost luat de pe porţiunea, situată între dig şi Dunăre, formându-se un şanţ care cu timpul a fost potmolit de apele Dunării.

Astfel ostrovul a fost indiguit de jurîmprejur în mai puţin de una lună de zile. Apele, cari au venit în primăvara anului 1928, nu au mai năvălit în ostrov, furia apelor şi a valurilor s'a izbit de de rezistenţa digului. „Balta" din ostrov, ne mai fiind alimentată de inundaţii, a început a seca, şi pe măsură ce fiecare porţiune de teren apărea de sub apă, ea intra în „fabrica" agricultorului, transformându-se în teren de cultură.....

In opera măreaţă de punere în valoare a ostrovului Câşliţa, munca cea mai grea a fost nu pentru indiguire, ci pentru defrişarea ostrovului, după ce apele secau. Prundoaele, cu care era inundat interiorul ostrovului, nu cedau nici cu un preţ. Ele erau un fel de balauri din poveşti cu mai multe capete: i se tăia un cap şi imediat îi creştea altul. Fiecare bucăţică, desprinsă într'un fel sau altul dela trupul prundoaelor, era tot vie—creştea şi înverzea.

Pentru defrişarea terenului din ostrov s'a depus o muncă de 4—5 ori mai grea, ca munca pentru indiguirea ostrovului.

Chiar în primul an după indiguire din cele 3.820 ha., care erau distribuite până atunci, s'au cultivat cam 50⁰/₀. Suprafaţa defrişată şi transformată în teren de cultură a crescut în fiecare an. La 29 Iulie 1929 o Comisiune venită în anchetă, trimisă de Ministerul de agricultură pentru a referi asupra pretenţiunilor Pescăriilor Statului asupra ostrovului, (ele nu au încetat chiar şi atunci, când nu mai există nici urmă de baltă în ostrov), a găsit, că abia 10⁰/₀ din suprafaţa totală a ostrovutui încă nu era defrişată. In acelaşi timp acea comisiune a constatat „culturi bogate şi variate cu grădini de zazavat". In patru maşini Comisiunea de mai sus, împreună cu însoţitorii săi din localitate, a trecut prin mijlocul ostrovului, admirând culturile „bogate şi variate". Din acea Comisiune au făcut parte oficial şi doi reprezentanţi ai Pescăriilor Statului. Ei mereu cercetau harta oficială a ostrovului, căutînd lacurile şi jăpcile, ce le aveau fixate pe acele hărţi în ostrov. „Oare toate acestea au dispărut?" nedumeriţi, parcă întrebau ei. Işi aminteau, probabil, cum trei ani în urmă cu atâta autoritate Şeful D-lor ne-a declarat: „Mai curând Dunărea va putea curge în sus, de cât se va putea face agricultură în ostrovul Câşliţa".

Realitatea a dovedit, că s'au putut face culturi „bogate şi variate".

Culturile cele mai bogate au fost în anul 1929. A dat un ha. cam—4.500 kg. porumb, 3.200 kg. grâu, 4.00 kg. orz şi 25.000 kg. cartofi. Era nespusă bucuria celor care intrau în ostrov, când îşi vedeau roadele muncii lor. Când în câmp, prin luna Iunie-Iulie 1929, an extrem de secetos, era tot ars şi nu vedeai un petec de verdeaţă, ostrovul Câşliţa îţi făcea impresia de un adevărat rai pe pământ.....

Prin mijlocul ostrovului mergeau în plină goană automobile; parcă nu-ţi venea să crezi, că trei ani în urmă acolo a fost teren inundabil, fără nici o producţie şi folos!.....

Ce nu este în stare să facă munca creatoare a omului înţelept şi mai ales o muncă organizată şi raţionalizată!

Păcat că în această Ţară, atât de bogată, iniţiativa particulară este aproape inexistentă. Păcat că acolo, unde apare acea iniţiativă, ea este înăbuşită de formalităţi biurocratice......

I. M. Anastasenco

China și Europa

FAPTE ȘI CUGETĂRI.

In Răsăritul Indepărtat se petrec evenimente cari, dacă se vor dezvolta, pot fi fatale pentru viitorul Europei. Chiar se vorbeşte că şi s'a început retragerea imperiului Britanic din Răsăritul Indepărtat, iar China, care se deşteaptă, a cerut doar un singur lucru: reducerea drepturilor străinilor în țara ei. Cari oare vor fi pretențiile următoare față de Europa? Rezultatul final al evenimentelor în curs nu-l poate prevedea nimenea, în or ce caz el nu va fi spre binele europenilor.

Pentru ca să putem arunca o privire asupra viitorului apropiat, trebue să facem cunoştinţă cu cultura chinezilor şi cu direcția ei de desvoltare, precum şi cu materialul omenesc chinez, care la noi nici acum încă nu este cunoscut nici chiar de lumea cultă. Cunoaşterea celei mai vechi culturi a omenirii ne va îngădui să observăm mai bine lipsurile culturii noastre.

Chinezii se prezentau ca popor cu o înaltă cultură încă atunci, când Grecii şi Românii erau în stare barbară. Cultura greco-română a durat mai puțin decât un mileniu, dar naţiunea chineză şi cultura ei există de peste 4 şi $^{1}/_{2}$ milenii, fără să-şi fi perdut sau măcar micşorat vigoarea (ca popor), organizaţia de stat şi cultura. Chiar acum câteva secole poporul chinez a ajuns la o densitate, pe care n'a atins-o niciodată un alt popor. Azi ei constituesc peste un sfert din toată omenirea. O scădere a creşterii populaţiei, cum se observă în Europa şi America, nu se simte la chinezi.

In domeniul ştiinţei (Astronomia şi Matematicele) şi al technicei, chinezii ajunsese încă din timpuri foarte vechi la mari descoperiri; cunoştinţele lor sunt originale; nici preţioasa morală poporul chinez n'a importat-o, ci şi-a făcut-o singur.

Aceste comori culturale, făurite încă din timpuri străvechi, le-a îmbogăţit pe încetul şi le-a păstrat prin mii de generaţii.

Simpla păstrare a unui mare capital cultural dovedeşte marea capacitate culturală a poporului chinez.

Cari sunt acum particularităţile, cari condiţionează persistenţa extraordlnară a culturii chineze, a organizaţiei de stat şi permanenta sănătate a poporului? Cari sunt particularităţile, cari au adus cultura lor la o înălţime atât de mare?

Aci trebuie să constatăm mai întâiu lipsă totală a căsătoriilor mixte, cari sunt oprite de morală: în China nu se inchee niciodată căsătorii cu reprezentanţii altor rase. Intemeerea unei familii şi posibilitatea de a poseda mulţi fii a rămas cel mai înalt scop al vieţii la Chinezi. Pietatea naivă şi obiceiul cultului străbunilor au ajuns la o desvoltare extraordinară şi au format pentru fiecare Chinez un motiv puternic de reproducere. O lege a cultului străbunilor cere, ca seria străbunilor familiei să fie continuată. „A nu lăsa urmaşi este cel mai mare rău", spune o frază din sfintele scripturi ale Chinezilor. Cu cât urmaşii sunt mai numeroşi, cu atât este mai sigură perpetuarea familiei. *Reproducerea* nu li se pare Chinezilor un lux imprudent, care se restrânge după dorinţă în favoarea unui traiu mai bun, ci *este la ei scopul suprem al vieţii.* De aceste concepţii sunt dominate toate straturile sociale dela cele mai înalte până la cele mai joase. Cea mai mare fericire, pe care poate s'o aibă un om, este a avea mulţi copii şi nepoţi. Copiii mai sunt doriţi şi pentru a avea o *bătrâneţe cinstită.* Chinezii se căsătoresc foarte devreme, mai ales cei bogaţi. Soţul tânăr rămâne cu soţia în casa părinţilor săi. Pentru a se căsători, nu are deci nevoe de o existenţă proprie. Clasele sociale, cari în ce priveşte cultura, morala şi succesele economice stau deasupra mediei, fac uz de posibilitatea lor economică mai mare spre a creşte mai mulţi copii (deci invers ca în Europa), şi de aceia ele se înmulţesc mai mult decât clasele inferioare. Legăturile de familie în China sunt atât de strânse, ca nicăeri în altă parte. „A cinsti pe tată şi mamă şi a fi după voinţa lor până la rădăcină" — iată ce a pus poporul chinez deasupra tuturor preceptelor şi „a devenit puternic şi etern cu aceasta," spune Zarathustra (Nietzsche). Pe scurt în concepţia chinezului „familia este supusul ordinei mondiale", iar „dragostea naivă este izvorul tuturor virtuţilor, stâlpul pe care se sprijină toata morală." (Konfucius). După tată, mamă şi soţ do-

liul se ţine 27 de luni, iar după copii, fraţi şi soţie — un an. Divorţurile sunt foarte rari.

Numai printr'o astfel de preţuire a familiei se poate explica persistenţa, răspândirea şi însemnătatea poporului chinez, precum şi împrejurarea că stingerea familiilor celebre din China este ceva rar, pecând la popoarele culte ale occidentului şi în timpurile vechi şi în cele noui ea a fost şi este o regulă. La noi tendinţa culturii a luat de la o vreme o direcţie, care duce la restrângerea fecundităţii, şi cu cât poziţia socială este mai înaltă, cu atât mai mare este scăderea naşterilor.

Această situaţie a familiei în China, precum şi concepţiile chineze asupra scopului şi fericirii vieţei, au dus pe cale pur biologică la o sporire a puterilor fizice şi intelectuale a poporului chinez, la un grad atât de ridicat al acestor puteri, cum nu mai găsim la nici o altă naţie. Chiar la populaţia agricolă din China găsim un grad de cultură mai ridicat decât în Europa. Ba chiar straturile cele mai de jos din China ştiu nu numai să citească, scrie, calculeze bine, dar sunt în stare să ţină contabilitatea casnică şi comercială, cunosc datele cele mai importante ale istoriei năţionale şi capitolele principale ale moralei şi filozofiei naţionale, pe cari ştiu să le lămurească. Nicăeri în alte ţări cărţile nu sunt aşa de eftine, ca în China. Literatura preferată este cea clasică şi nu cea ordinară. Cărţile sunt consumate într'o cantitate enormă,

Chinezii culţi se disting printr'o uimitoare profunzime, simplitate şi claritate logică a gândirii.

*
* *

Din faptul că la chinezi ştiinţele naturale şi technica n'au luat o desvoltare asemănătoare, ca în Europa, unii trag concluzia că cultura chineză ar fi osificată. Nu vrem să intrăm în amănunte asupra acestei chestiuni de controversă, trebuie însă să constatăm că încă acuma 500—600 de ani cultura chinezilor era superioară celei europene în toate privinţele. Presupunerea unei amorţiri complecte a culturii chineze este falşă; adevărat că desvoltarea culturii chineze n'a avut niciodată un mers aşa de repede ca cea a culturii noastre în ultimele două secole, însă ea nu a avut niciodătă vreo oprire. Dăm aci câteva dovezi.

1.—La mijlocul secolului al 17-lea populaţia Chinei număra 62 milioane locuitori; în mai puţin de un secol numărul locuitorilor aproape s'a întreit, iar numărul actual al locuitoiilor depăşeşte 400 milioane. A fost posibilă această înmulţire repede a populaţiei fără un progres economic şi social însemnat? Nu dovedeşte aceasta oare şi o sporire foarte însemnată a intensităţii agriculturii şi perfecţionare a organizaţiei sociale? „Numai popoarelor celor mai capabile sub guvernele cele mai bune"—spune S. Schmoller—le-a succes temporar o mare densificare: progrese intelectuale rare, o sporire extraordinară a disciplinei sociale, a bunei înţelegeri şi a moralitătii, fără de care o conlucrare mai strânsă era imposibilă, o mare perfecţionare a instituţiunilor sociale au trebuit să-şi dea mâna, pentru a face cu putinţă densificarea...... Densificarea reuşită întotdeauna este rezultatul unei politici perfecte şi a unei culturi înalte şi nu numai a celei technice, ci şi celei morale—spirituale, şi nu numai a unei culturi înalte a păturilnr superioare, ci a popoarelor întregi",

2.—In această ordine de idei mai este instructiv să amintim raporturile agrare din China. Toată suprafaţa cultivabilă este irigată artificial, ca nicăeri în Europa, şi este extrem de parcelată. Chiar din timpurile vechi formarea proprietăţi mari a fost împedicată. Nimănui nu-i e permis să aibe mai mult decât o anumită suprafaţă de teren arabil.

6-7 ha. se socotesc posesiune mare. Posesiunea constă însă numai în drepturi moştenite ale unui arendaş, căci proprietar al pământului este statul. Posesorul poate vinde altora dreptul de uzufruct, însă numai cu restricţiunea, ca familiei să-i rămână o „proprietate ereditară", care nu se poate înstrăina în prezent şi care se evaluează cca. la $^3/_4$ ha. Necultivarea are drept urmare pierderea „proprietăţii". La cultivare fără a obosi pământul i se stoarce producţia cea mai mare posibilă.

3.—Poporul chinez este cel mai rezistent din întreaga lume în ce priveşte sănătatea. El se distinge printr'o foarte mare capacitate în ce priveşte munca fizică. Fochiştii chinezi de pe vapoare suportă greutăţile acestui serviciu şi în zona tropicală întotdeauna cu o uşurinţă de invidiat, pe când fochiştii germani şi englezi în zonele tropicale se înbolnăvesc şi devin neapţi

pentru serviciu, deşi duc numai 8 ore de serviciu, iar chinezii 12. Afară de aceasta hrana lor, pe care şi-o procură şi prepară ei singuri, este foarte eftină, iar salariul lor e mic. Oricine a avut ocazia să facă undeva o experienţă cu lucrători, asigură că nu mai poate să-i înlocuiască cu fochişti de rasă albă. Fochiştii chinezi prin prestaţiile lor mai mari măresc viteza vapoarelor, în timp ce prin moderaţiune şi prin caracterul lor paşnic fac în acelaş timp viaţa pe bord plăcută. Pe multe vapoare engleze se întrebuinţează acum exclusiv forţe chineze. Şi în alte domenii ale muncii lucrătorii chinezi sunt preferaţi altor lucrător din cauza capacităţii mari de muncă, a sănătăţii, modestiei şi a dibăciei lor. Principiul de a obţine prin ocheltuială mică de energie o producţiune cât mai mare, pare că se îndeplineşte complect la lucrătorul chinez.

4.—In altă ordine de idei trebuie să amintim lipsa viciilor. cari distrug Europa. Băuturile alcoolice lipsesc aproape cu totul în China. Chinezii s'au apărat prin legi contra răspândirii alcoolismului. A vedea un chinez beat este ceva imposibil. In secolul trecut se răspândise foarte mult „edidemia opiumului", dar numai în oraşele mai mari şi totuşi s'a stârnit o puternică mişcare a populaţiei pentru suprimarea acestui viciu şi acum „epidemia" este complect stinsă. Răspândirea bolilor venerice în China este foarte redusă, numai oraşele mai mari şi porturile suferă mai mult sau mai puţin de aceste boli. La ţară prostituţia este neînsemnată.

5.—Oriunde în străinătate chinezul progresează şi se adaptează foarte bine ca comerciant şi anreprenor. In lupta de concurenţă contra Europenilor chinezul iese întotdeauna învingător, dacă este pus pe aceiaşi treaptă politică economică. In ţări străine el intră ca un umil „culi" (hamal), câştigă în curând forţă economică, sub care Europenii de multe ori se văd nevoiţi să lucreze de clacă. Rezultatul final: ingineri europeni cu cultură academică trebue să stea ca funcţionări în seviciile unor „culi" chinezi îmbogăţiţi.

Privirea comercială ageră a chinezului, încercată oriunde, este un semn al minţii excelente şi a simţului desvoltat pentru numere.

6.—Latura strălucită a culturii chineze este însă cea morală.

„Trebuie să privivim China din partea cea mai importantă şi anume din cea morală şi nu din partea luminii electrice", spune un cunoscător al acestei ţări. In practică cultura etică a Chinei este superioară celei occidentale. Exemple : devotamentul amical nu este numai lăudat şi admirat în China, deoarece acolo el este pus în practică la fiecare pas. Nu numai cei bogaţi ajută pe amicii lor căzuţi în nenorociri, ci şi cei săraci ajută pe cei cari sunt mai săraci ca ei. In China o fiinţă umană nu este niciodată părăsită. Idealurile chineze nu sunt îndreptate spre valori ale lumii materiale, ci spre factorii morali. Invăţământul moral a fost şi este în prim loc. Drept cea mai mare datorie este predicată mereu şi mereu dragostea către părinţi. In ceiace priveşte onestitatea, politeţea, dreptatea, sârguinţa şi modestia, chinezii sunt superiori tuturor celorlalţi oameni.

Răsboiul este considerat de chinezi ca o rămăşiţă a barbariei.

Idealul cel mai nobil în raporturile dintre popoare după convingerile chinezilor este dreptatea şi reprobarea forţei. Politica, care se obişnueşte în Europa, este dispreţuită. Răsboaele chiar şi cele victorioase sunt considerate ca un rău, şi deaceia chinezii nu preţuesc de loc faptele eroice de răsboiu. Etica politică a chinezilor este departe de a fi aşa bizantină ca a noastră.

7.—In nici o ţară din lume cultura nu se bucură de atâta cosideraţie şi cinste, nu aduce atâtea foloase şi nu este atât de bine răsplătită ca în China.

Acolo se consideră ca ceva criminal să calci pe o foaie scrisă sau tipărită. In toate chestiunile de politică internă şi externă rolul hotărâtor pentru întreaga Chină îl au savanţii. In niciun alt stat din lume nu există ceva asemănător. Literaţii sunt adevăraţii reprezentanţi ai poporului

Obiectul mai însemnat al afacerilor publice este poporul, în urmă vine imperiul şi al treilea rând domnitorul. Chinezul propovădueşte dreptul revoltei, a destituirii domnitorului, ba chiar şi a uciderii tiranilor. Aceste învăţăminte sunt admise oficial ca principii de stat.

* * *

Se naşte întrebarea: Cum a putut un popor să ajungă la o desvoltare culturală atât de înaltă? Cari sunt particularităţile, cari condiţionează acest fenomen? S'a arătat mai sus, că acest lucru s'a petrecut pe cale pur biologică şi anume printr'o mai puternică înmulţire a straturilor sociale superioare faţă de cele inferioare. Aci trebue să mai amintim încă un factor însemnat, care a contribuit la înobilarea culturii chineze, acest factor e democraţia, care şi-a găsit în China realizarea în înţelesul cel mai nobil.

Ridicarea din clasele inferioare la treptele cele mai superioare în China a fost încă din timpurile cele mai vechi cu mult mai uşoară, decât la alte popoare. Acolo este cu mult mai uşor să te ridici prin destoinicia proprie, să dobândeşti onoare şi putere, decât în Europa. Accesul şi la funcţiuni publice şi în lumea savanţilor (care reprezintă adevărata clasă conducătoare, aristocraţia, şi nobilimea spirituală a Chinei), a fost şi este deschis în China tuturor claselor şi celor inferioare, ca şi celor superioare. Pentru obişnuita solidaritate dintre familii cu rudenii întinse sărăcia nu prezintă nici un obstacol. In China demnităţile şi titlurile nu sunt ereditare; dacă o persoană ajunge de se distinge prin titlu şi nobleţe, aceste calităţi nu trec niciodată urmaşilor. O clasă de nobilime, propriu zisă, nu există în China. Din timpurile vechi intelectualii propriu zişi au fost şi au rămas conducătorii ţării.

Din cele mai sus se înţelege de ce organismul de stat şi cel social a rămas intact cu toate întocmirile şi moravurile sale, atunci când a ajuns sub stăpânirea Mandjurilor. Invingătorii s'au supus nu numai culturii chineze, ci au primit şi limba celor învinşi. Chiar şi Evreii Chinei au părăsit credinţa Bibliei şi au adoptat învăţătura lui Konfucius. Ceiace biserica creştină nu poate realiza cu toate persecuţiile ce le-a pus în practică, a făcut religia amical-omeneaacă a Chinei.

In răsăritul îndepărtat sunt în curs evenimente mari, şi în autorul lor, în poporul chinez, se află ascunse valori, forţe şi comori, cari, dacă se vor desfăşura pe deplin, vor avea de sigur urmări mari pentru bătrâna Europa, urmări ce nu pot fi nici prevăzute.

A. G. Barladeanu

56

INSEMNĂRI.

Al cinsprezecelea an dela Unire, s'a împlinit în cursul lunei acesteia.

Omenirea scria 1918 când poporul basarabean, eliberat de jug strein, a proclamat intr'o măreaţă însufleţire naţională reintoarcerea la sânul patriei mame de la care a fost smuls printr'un act de odioasă nedreptate istorică.

Unirea Basarabiei! Care Român nu simte umplândui-se inima de o nemărginită bucurie?

Cu cât ne depărtăm mai mult de vâltoarea evenimentelor în cari s'a desfăşurat fapta cea mare a Unirii, cu atât mai luminoasă ne apare importanţa ce are în istoria neamului românesc.

Basarabia luată prin silnicie de lângă România, i-a rămas prin dreptul imprescriptibil ce-l are asupra ei.

De aici încolo nimeni nu ne-o va putea înstrăina, nimeni nu va putea s'o exproprieze. Atâta vreme cât dăinueşte în noi puterea cuvântului, cât putem ţine în mână un condei sau o puşcă, câtă vreme mai bate în inimile noastre un dor şi o voinţă...

Desrobirea din 1918 n'a fost numai un act din afară, ci a avut şi adânci propulsii înăuntru, fără de cari poate nici n'ar fi fost posibilă şi în tot cazul n'ar fi avut tăria formidabilă pe care se bizue azi.

Din tot ce s'a spus şi se va mai spune în legătură cu evenimentul basarabean dela 28 Martie 1918, un lucru rămâne pururea valabil: Unirea nu poate fi folosită şi menţinută decât inspirându-ne dela principiile democratice cu cari a pornit la 1848 prima acţiune de desrobire politică a românismului.

Sforţările noastre în privinţa Basarabiei trebue să se concentreze în direcţia ştergerii cu totul a stării de inferioritate în desvoltarea ei, datorită celor 106 ani de dominaţiunea streină.

In această acţiune de consolidare basarabeană, România, ca ţară cuminte şi cumpătată, nu poate fi nici moştenitoarea tradiţiilor medievale de oprimare cari au dus imperiul rusesc la distrugere (şi le vedem reinflorind astăzi în Germania) nici nu poate aluneca pe panta încercărilor nesăbuite cari au desăvârşit ruina în aceiaşi ţară...

Acesta este, în două cuvinte, programul ce ţâşneşte din actul măreţ al Unirii.

Restul...

Restul nu este de cât vorbă de clacă.

† Zamfir Arbore, — *In ultimul moment, când revista noastră era deja încheiată, gata pentru tipar, ziarele ne-au dus vestea impresionantă despre stingerea sufletului de neostenit avânt care a sălăşluit 84 de ani în Zamfir Arbore.*

Cu moartea lui Zamfir Arbore noi pierdem încă unul din eroii culturii româneşti de pe aceste meleaguri, încă unul dintre sfinţii cărturari cari în vremuri de grea restrişte au scos mereu făclia culturii naţionale de sub obrocul sub care o împingea dominaţia străină.

Zamfir Arbore era figura tipică a luptătorului basarabean. Sub craniul său gândea un creer basarabean, sub pieptul său bătea o inimă pururi palpitândă în ritmul aspiraţiilor poporului dintre Prut şi Nistru.

Răposatul era realmente un fiu al vremii sale. Il vedem, dealungul anilor, când tribun, când publicist, când participând la mişcări revoluţionare, când istoric aplecat alături de Haşdeu peste filele monofrafiei Basarabiei. Ca pe un fir de aur veritabil el şi-a ţinut timpul său între degete, făcântu-l să sclipească în faţa ochilor comtemporanilor săi în lumina schimbătoare a zilelor ce treceau. Viaţa sa ne apare scăldată de patriotism dela un capăt la altul.

Acuma, când cel care a fost Zamfir Arbore coboară în lăcaşul de veşnic repaus, se cuvine ca, gândind la opera sa constructivă, să ne gândim cu evlavie la toţi marii morţi al căror trecut de lupte şi sacrificii constitue expresia mişcătoare a vieţii basarabene.

Şi fie ca să-i dea cuiva în gând, cu o zi o mai de vreme, iniţiativa imortalizării in bronz a figurii dârze şi fanatice a moşului care a luptat atât pentru renaşterea Basarabiei româneşti, — şi a tuturor acelora cari au în acest domeniu o filiaţiune apropiată cu dânsul.

Al. Terziman.

Poetul Ion Buzdugan. — Literatura basarabeană este o existenţă necunoscută chiar publicului din Basarabia, ca şi când ar fi o realitate de pe vreun continent depărtat. Căci nu se poate spune, că ceeace a produs în literatură provincia aceasta este cunoscut şi preţuit în acelaş mod, în care sunt cunoscuţi scriitorii din restul ţării. Se poate răspunde, că „a fi cunoscut" e in funcţie de „a fi valoros". Aceasta, desigur, e în bună parte drept. Dar tot atât de drept este faptul că, a fi cunoscut stă în funcţie de periodicele şi presa, care, dacă ştie să lanseze atâtea opere şi autori, ştie şi să tacă uneori. E cazul literaturii basarabene, în ogorul căreia o serie de scriitori au rămas necunoscuţi. Dintre aceştia e şi d. Ion Buzdugan.

* * *

Poezia d-lui I. Buzdugan cuprinde două perioade distincte. Una este cea dela începutul activităţii d-sale şi se află inchisă în filele volumelor; „Cântece din Basarabia" 1921 şi „Miresme din stepă" 1922. Sentimentul, care formează în bună parte fondul lor, e cel naţional. Fiul răzeşilor din Brânzenii-vechi ai Bălţilor, crescut în vremea ţarismului prin şcolile din Moghilău, Cameniţa şi Moscova, nu şi-a înstrăinat simţirea. Pentru pământul său natal, pentru viaţa şi oamenii de pe el, a păstrat neatinsă dragostea lui. De aici au isvorât acele versuri, pe care critica literară nu le-a acceptat, de cât ca o dovadă a continuităţii culturii române în Basarabia. Şi cu acest prilej, trebue să relevăm un fonomen. Dela Maiorescu încoace, sentimentul naţional nu mai e socotit ca admisibil pentru fondul unei poezii de valoare estetică. Poezia patriotică nu se mai preţueşte printre creaţiile superioare. Poeţii cari se inspiră din domeniul patriotismului sunt consideraţi printre scriitorii mărunţi, poate şi pentru alte lipsuri ale scrierilor lor, sigur însă pentru motivul inspiraţiei lor dinnainte depreciată. Toţi criticii actuali nici nu binevoesc să se oprească, măcar pentru a evidenţia scăderile unor asemenea producţii. Şi d. Buzdugan a suferit de această ostracizare. In singura noastră istorie a literaturii contimporane, d Lovinescu constată această vină de a face poezie patriotică, de a confunda „etnicul cu esteticul" (vol. III p. 79). Fapte că această critică a făcut mult bine d-lui I. Buzdugan. L-a împins spre o inspiraţie mai variată şi cu posibilităţi de creaţie care să nu întâmpine, numai din cauza motivului inspirator, indiferenţă sau desconsiderare. Aşa a trecut domnia-sa în a doua perioadă, altă cauză a evoluţiei d-sale fi-

lnd şi contactul cu literatura modernă, mai nouă.

Poezia celei de a doua perioade prezintă dificultăţi de cunoaştere, deoarece nu e reunită în volum. S'a anunţat doar volumul cu atât de sonor titlu „Podgorii de aramă". Din revistele prin care ea s'a risipit, noi totuşi o putem aprecia. Deosebim, astfel, o grupă de pasteluri, în care anotimpul toamnei înfioară mai des inima poetului, care sângerează în faţa desfrunzirii naturii. Deaceea pastelul oscilează în final spre elegie, ca în ultima strofă din „La schit, toamnă".

Sus, la schitul toamnei, clopotul când bate,
Suflete, încue-ţi porţile de schijă
Dă uitării toată pământeasca grija.

Şi rămâi cu toamna, în singurătate! Deosebim apoi o poezie a reveriei: La schitul din irugă, Toamna în codru, Imn, Cârtiţa, Lacrimae rerum. Reveria poetului planează tot în jurul naturii. Cu mult şi frumos dar descriptiv se evoacă tablouri puternice. Cugetarea, care însoţeşte reveria, nu este însă suficient de adâncă, aşa cum s'ar fi cuvenit unei creaţii mai valoroase. Strofe din „Lacrimae rerum" ca aceasta:

Tu să ştii: pe lumea asta, toate-s pulbere, tăciune!...
Insă una e pe lume, mai presus de toate cele:
Infrăţirea cu pământul—ea te'nalţă pân'n stele...
Celelalte toate 'n lume sunt numai deşertăciune!...

sau din „Toamna din codru", de altminteri cu o reuşită prezentare a naturii,

Căci viaţa-i calvar, svârcolire de ţernă,
Iar moartea-i uitare şi pace eternă!

arată o atitudine pesimistă, o amărăciune trăită intens, dar nu şi o gândire care să lumineze cu raze nouă. Printre aceste reverii, „Cârtiţa" pare cea mai viguroasă. Primele două strofe zugrăvesc silinţele subpământene şi neobosite ale acestei scormonitoare a pământului. Ea „ctitoreşte mici biserici de pământ", ca şi când ar vrea să iasă la lumină. Şi întotdeauna rămâne în întunerec. Sufletul poetului aşijderea năzueşte spre înălţimi luminoase. Zadarnic, însă. Şi urmează această puternică apostrofă:

Cui să-mi strig durerea, veşnică ş oarbă?..
Cine-o să mă vadă, cine-o să mă audă?!
Până când, stăpâne, prăbuşirea crudă?!
Până când abisul mut o să mă soarbă?
Când o să-mi îngădui, veşnice zidare,
Ctitorind zidirea, pe vecii de schele,
Să mă 'nalţ, în suflet, până'n bolţi de stele,
Tainic, din lumina veşnicului soare
Să-mi aprind lumină veşniciei mele!...

Mai deosebim, în fine, poezia epică, aceea care nu e decât foarte rar cultivată azi, aceea al cărei lan mănos, proza singură l-a luat în exploatare monopolizantă, — ceeace ni se pare un mare păcat. Nu e, în adevăr, mai toată poezia actuală numai lirică? Simţirea poeţilor se strigă sau se şopteşte discret, după temperament, singură ea fiind conţinutul atâtor poezii. Imaginaţie care să clădească opere epice, în chipul marilor noştri clasici, nici un poet nu mai posedă azi. Se pare că munca de migală, pe care o cere ciocănirea trudnică a versurilor ce ar trebui să fie foarte numeroase pentru o poezie epică de proporţii, sperie. Proza, mai uşoară de aşternut, fură tot suflul epic. Dar poezia rămânând lirică a pierdut nu numai din varietate, ci şi din strălucirea, măreţia pe care tocmai creaţiile epice i-ar fi prilejuit-o.

D. I. Buzdugan (a simţit oare aceasta?) se avântă spre epic. Şi iată, atunci isbuteşte a făuri cele mai frumoase ale sale creaţii, printre care vom numi: *La hanul din pădure* şi *Florile dalbe.* — In cea din-

tâiu haiducii s'au strâns innăuntrul unui han. Pare un moment din nuvelele d-lui M. Sadoveanu. Poetul reuşeşte imagini rare. Ascultaţi:

Hangiţa sveltă, ca o nalbă,
Tot toarnă din ulcior în cupe:
Te miri, ulciorul cum nu-i rupe
Mijlocul svelt din iea albă...

Ei, îi e drag căpitanul haiducilor. Presimte sfârşitul lui tragic şi plânge. Căpitanul se înduioşează şi el. E abătut. La zâmbetele oamenilor săi, însă, mândria bărbătească ţâşneşte plină de înfruntare a destinului crud. Şi el inchină pentru voinicii lui cu cari e atât de legat; pentru isprăvile viitoare, pentru infrângerea care va veni, pentru hangiţă:

Tu plângi, hangiţo?... Fii pe pace!..
De ne-am întoarce 'n primăvară,
Vom chefui cu tine iară!...
Iar dacă nu ne vom intoarce...
Un alt voinic—o să te 'mpace!

Câtă succesiune de sentimente: taină, gingăşie, intristare, înduioşare, apoi revoltă, voinicie, durere reţinută, puţină speranţă şi la urmă ironia aducătoare de veselie!

In „Florile dalbe", trei cerşetori au pornit cu colindul să vestească „noaptea sfântului Ajun". Viforniţa i-a prins la o răscruce. Orbiţi de zăpadă, au căzut in noapte la picioarele unei troiţe. Aici s'au rugat să fie mântuiţi. Doui din ei, cu îndoială; cel de al treilea, cu toată credinţa. Gerul i-a pătruns, troianele de zăpadă s'au grămădit in jurul trupurilor lor. Mântuitorul a coborât de pe cruce, i-a strâns la sânul lui, adormindu-i şi în visul trecerii din urmă—

Ei au văzut cum s'a deschis
In naltul cer
Porţi de argint, în Paradis..

Şi poetul, care are în primul rând fire lirică, invoacă cu anume ecou melancolic, în final:

O, călători,
Când veţi vedea lângă răscruci,
Sub zări, trei gârbovite cruci:
Ingenunchiaţi la trei cruci albe!...
Florile dalbe...

Aşa dar, o simţire umbrită de tristeţe, o iubire a naturii şi a locurilor natale; reverie bogată, dar fără suportul cugetării; un frumos talent descriptiv în pasteluri şi putere de creaţie epică — iată suficiente însuşiri. Trebue să adăogăm că totul se resimte de o influenţă a literaturii poporane şi a celei tradiţionaliste, având o vădită afinitate cu poezia d-lui Ion Pillat.—Ca tehnică d. I. B. respectă regulile poeziei clasice, creind multă armonie. Nu rareori foloseşte cu succes versul popular. Mai mult simţ critic l-ar fi făcut, însă, să nu repete atât de des aceleaşi rime: rugă—irugă, cruce—răscruce, argint—mărgărint, nu numai în diverse poezii, ci chiar în una şi aceeaş. L-ar fi ferit să repete „jeregae de jăratec" de trei ori în 18 versuri (Imn). L-ar fi obligat să ocolească formele necorecte şi provinciale: străşinând, aţâpi, slihue... L-ar fi ţinut să nu ia în înţeles nepotrivit verbul a năpădi (cei trei călători „au năpădit peste trei cruci") şi să evite expresia nelogică „cer de spuză cătrănit". Cu toate aceste scăderi, d. I. B. mânueşte un vers vioiu, plin de sonoritate, care atinge perfecţiuni desăvârşite în Cucori răniţi, Brumarul, Toamna în podgorii.

N. Ţane.

CĂRŢI NOUI

Muzeul Naţional de istorie naturală din Chişinău şi-a dat la iveală zilele acestea buletinul său obişnuit despre activitatea anuală a instituţiei în cursul anului precedent.

Fascicola cuprinde aproape 350 pagini, cu un sumar destul de bogat în studii şi rapoarte de specialitate. Buletinul e redactat de d. dr. Lepşi, directorul muzeului. Toată parte administrativă este întocmită de d-sa. La partea ştiinţifică găsim semnăturile mai multor specialişti in chestiuni ştiinţifice şi muzeale ca d-nii: Miller, M. Zubowski, A. Russctschinski, S. Polizu, V. Bezvoli, F. Schwarz, Ţeslinski, S. Zaharov, M. Pocora, A. Ko-

ţovschi, I. Lepşi, G. D. Vasiliu, G. Vrabie, etc. Lucrarea e redactată în limbile română, germană şi franceză.

In prefaţă, redactorul Buletinului şi directorul Muzeului ne spune că rostul buletinului este de a afirma existenţa muzeului. Muzeul acesta nu este îndeajuns susţinut de stat şi nici de autorităţile din Basarabia. Din această cauză cu toate progresele realizate nu se poate totuşi lucra raţional. Muzeul nu dispune de mijloace suficiente pentru materiale.

Prefaţa se închee cu următorul avertisment demn de ţinut în seamă: „Mai amintim că Basarabia nici nu are o instituţie care să se ocupe în special cu studiul acestei provincii şi tocmai studiul naturii Basarabiei va avea cea mai rodnică influenţă asupra muzeului propriu zis, va învăţa publicul nostru să-şi cunoască patria. Muzeul Basarabiei trebue să fie mijlocitorul dintre ştiinţa şi popor."

Printre oameni în mers. — Departe de pământul şi poporul Transilvaniei, a căror adraslă este, poetul *Aron Cotruş* a dat la iveală (la Sosnoviec) in Polonia, unde este, ataşat de presă, un nou volum de poeme, intitulat „Printre oameni in mers". Sunt 44 de bucăţi — cu rare excepţii — pe o singură coardă şi pe o singură temă: dragostea de glia şi de ţăranul Ardealului. Volumul e străbătut de la prima până la ultima filă de adânci resonanţe de sediţiune regionalistă şi misticism agrar:

casă de ţară eşită din mâni de dârji ţărani ardeleni, —
pe peretele-ţi din fund, prin fum
atârna odată
cu uitătură îngândurată,
acelaş la nunţi, botezuri şi pomeni,
Chipul lui Francisc Iosif I-iul..
iar acum,
tot acolea
ca şi atunci atârnă,
subt aceiaşi veche bârnă,
chipul lui Carol al II-lea...
Schimbatu-şi-a plugul lemnul în fier
Şi mâne acelaş plug se va schimba c'un tractor
Pe acelaş ostenit ogor
Şi subt acelaş cer..
dar orice s'ar schimba în lume,'n ţară.
orice-ai sta să legi şi să deslegi, —
peste gloanţe, peste regi,
peste datini, peste legi,
peste azi, peste mâne,
veşnic ca pământul va rămâne —
omul ce ară !...
(Casă de ţară)

Poezia cotruşiană, bogată de umanism, e o poezie unde talentul poetului viu ştie ce datorează moştenirei lăsată de cei morţi...

Sprinten, voiniceşte
coseşte, coseşte..
şi'n urma-i şesul slobod rămâne
pentru iarba de mâne..
singur in pustietate,
sub soarele arzând,
din când în când
s'opreşte
şi coasa şi-o bate...
şi-al coasei ecou pân' departe
se rupe, se 'mparte...
parcă pretutindeni lângă el
şi-ar bate aspru coasele de-oţel
mii de străbuni ce—odată, voinici,
cosiră prin vânt şi zăduf uri, pe aici.
(Cosaşul)

In mai toate poemele din „Oameni în mers" poetul exprimă sufletul poporului de peste Carpaţi. Ii s'ar potrivi şi lui de minune caracteristica pe care *Abel Bonnard* a făcut-o dăunăzi la Academia Franceză decedatului poet breton *Charles Le Goffic* în locul căruia a fost ales: „Distinct de acei care-l înconjoară, fără a fi separat de ei, superior poporului său fără să-i devie străin, el cântă ceiace ai lui n'ar fi putut spune, el exprimă tainele lor, fără a le profana, duce tăcerea lor până la strunele lirii."

Nici un alt poet nu s'a strădănuit mai mult ca poetul ardelean Aron Cotruş să ia mai intens şi mai îndeaproape contact cu poporul şi pământul cari l'au inspirat.

E rar să întâlneşti în producţia noastră poetică o poezie mai activă,

mai de efect, mai plină de filosofie constructivă, — ca poezia lui Cotruş. Cine vrea să cunoască sufletul Ardealului să citeasca poeziile lui Cotruş. In virtuozitatea lor invizibilă palpită toată provincia transcarpatină, cu trecutul şi prezentul ei.

Al. Terziman.

RECENZII

Alain Gerbault. A la poursuite du soleil. Ed. Grasset. 19 clişee, 6 schiţe de hartă şi un planisfer cu itinerar.

Am relatat în Nr. trecut al revistei, extraordinara calătorie a inginerului Gerbault în jurul globului, recenzând primul volum: *Seul á travers l'Atlantiqne.* In vol. II îndrăzneţul marinar porneşte dela New-York în ziua de 2 Oct. 1924, trecând prin Bermude unde face un lung popas şi apoi fără escală ajunge la canalul Panama, pe care-l traversează remorcat. Mai departe atinge ecvatorul la arch. Galapagos unde face un scurt popas şi se îndreaptă spre archipelagurile Polineziei, vizitând rând pe rând Gambier, Marchize şi Tahiti — toate vulcanice.— Pentru a putea traversa calmurile ecuatoriale şi tropicale întrebuinţa o pânză enormă de mătasă uşoară, care se umfla la cea mai mică adiere de vânt. Calmul ecuatorial era veşnic umed cu ploi torenţiale, pe când cel tropical era veşnic senin cu soare cald. In preajma Bermudelor întâlneşte un ciclon de o violenţă rară şi constată că marea Sargasse nu e staţionară, ci se deplasează iarna spre vest.

In ce priveşte flora şi fauna observă că balenele şi focile trăesc şi la tropice şi chiar la ecuator, în apele cu renţilor reci (Ex: curentul Humboldt). In apele calde există sumedenie de rechini — peşti de o vitalitate şi ferocitate excepţională — peşti zburători, în cârduri ca şi rândunelele şi numeroase păseri marine de toate culorile şi mărimele. Admiraţia cea mare a călătorului e pentru lucrarea minunată a madreporilor pe care îi întâlneşte până la paralela 36⁰ (arh. Bermude) dar se miră că nu-i găseşte pe ecuator (arch. Galapagos). Cauza e curentul Golfului la Bermude şi curentul rece al lui Humboldt la Galapagos. Vegetaţia luxuriantă din Bermude cu plantaţii de cafea şi mirodenii, aprovizionând piaţa enormă a New-Yorkului cu legume şi flora bogată a insulelor Galapagos cu plantaţii de lămâi, portocali, banane, ananas, trestie de zahăr, cafea şi manioc, în contrast cu lipsa de braţe de acolo; paradisul de vegetaţie din arhipelagurile vulcanice ale Polineziei cu cocotieri, manioc, arbori de pâne şi vanilie, precum şi fauna curioasă cu broaşte ţăstoase gigantice, caracatiţe, dorade şi scoicele cu perle şi sidef cari se pescuesc cu milioanele — totul este captivant şi instructiv.

Intâlnim şi elemente de geografie umană. Lucrarea gigantică a canalului Panama în lungime de 81 klm, cu ecluzele gigantice de oţel alimentate cu apa lacului artificial Gatun de 22 klm., lungime; ordinea, curăţenia, iuţeala şi liniştea cu care trec vasele din Atlantic în Pacific, sporind pe fiece an traficul şi cimitirile imense cu victimile frigurilor galbene a nenorociţilor lucrători francezi, totul e redat cu obiectivitate şi exactitate. Autorul apreciază ospitalitatea polineziană pe care o socoate mult superioară celor mai civilizate popoare şi descrie impresionant pescuitul perlelor, cu scufundători purtând ochelari de lemn şi sfidând pericolul permanent al rechinilor.

Arta tatuajului în arh. Marchize e neîntrecută iar civilizaţia primitivă a Papuaşilor, cu luntrile lakatoi, ce alunecă pe mare ca săgeţile, cu pânzele lor în formă de coarne spre satele construite pe piloţi, te fac a te gândi la vechimea navigaţiei pe Pacific, când Atlanticul era încă o pustietate bântuită de cicloane.

Distrugerea indigenilor de către civilizaţia europeană. care a înlocuit colibele lor higienice din frunze şi ramuri împletite, cu oribile case de

scânduri şi acoperite cu tablă ondulată, bolile şi exploatarea populaţiei, revoltă simţimintile umane ale autorului faţă de civilizaţia polineziană şi faţă de calităţile fizice şi sufleteşti ale acestei rasse, ce ar mai putea fi încă salvată. Pretutindenea aşa zisă superioritate a noastră a stricat frumuseţa peisagiului primitiv şi a făcut să degenereze şi să se împuţineze populaţiile băştinaşe. Cel mai mult constată toate acestea, în Tahiti — regina mărilor de sud. —

Idem. Sur le route du retour. Ed. Grasset. 22 clişee, 4 schiţe de hartă şi un itinerar complect pe planisfer.

Autorul vizitează arhipelagurile coraligene din Polinezia, insulele Samoa şi Fidji, dela cari abordează Noile Hebride, traversează inospitaliera strâmtoare Torres şi poposeşte la insula Timor (partea olandeză). De aici se avântează pe oceanul Indian, atingând insulele Cocos şi poposind mai îndelungat în Mascarine (insula Reunion). Scoboară apoi sub tropic şi atinge ţermul african la Durban. După o lună ocoleşte capătul Africei cu furtunile şi valurile uriaşe, până la Cap De aici urcă spre nord în Atlantic, abordează insula Sf. Elena şi Ascension şi face un lung popas silit, la insulele Capului Verde. O încercare de a pleca în August nu reuşeşte şi se întoarce înapoi după 15 zile. In primăvară pleacă definitiv, atinge Azorele şi apoi intră în marea Mânecei, terminând călătoria la portul Hâvre (August 1929).

In total 70 zile pe mare, parcurgând peste 40,000 mile marine. Cea mai mare parte a itinerarului se află cuprins între tropice, sub impulsia alizeelor ce bat spre apus şi dela Galapagos la Ascension merge numai prin emisfera australă. In sens contrar călătoria ar fi fost imposibilă pentru un vas cu pânze. Tot dela est la vest a încunjurat globul şi celebrul navigator portughez, Magellan.

Deşi întreaga călătorie a fost făcută mai mult în scop sportiv, nu mai cunosc în toate analele explorărilor pe glob, o faptă mai temerară, decât doar raidul spre pol al lui Nansen cu Iohansen sau marşul lui Shakleton pe continentul antarctic. Autorul trece cu abilitate peste părţile urîte ale călătoriei, pentru a nu da cititorului decât partea frumoasă, însorită, utilă şi emoţionantă. Itinerariul l-a tras pe hartă cu o voinţă de fier şi-l avea calculat de mai înainte. Nu constatăm nici o grabă. Escalele erau lungi, căci un observator cult avea de studiat multe la un drum atât de variat. Comoara geografică ce se desprinde din toate volumele, împreună cu clişeele splendide, schiţele de hartă şi itinerariul tras pe planisfer, ajung să satisfacă şi pe cel mai pretenţios om de ştiinţă. Cicloanele din preajma Mascarinelor cu trombe şi valuri uriaşe; furtunile permanente din largul capului de Buna Speranţă, ce ridicau valuri de 14 m. înălţime; absenţa alizeului de SE în sudul oceanului Indian pe timpul iernei australe, forforescenţa mărei Arafura — o minune a planetei şi care e datorită faunei microscopice — structura geologică a insulelor vulcanice de bazalt, ce ating piscuri de peste 2000 m toate sunt elemente interesante de geografie fizică.

Ariditatea arhipelagului Capul Verde în comparaţie cu paradisul de vegetaţie din Azore; archipelagul coreligen Tuamotu — cel mai mare din lume, unde atolii se numără cu mille — cu lagunele lor liniştite şi limpezi, încunjurate cu ziduri calcare de o albeaţă imaculată, pe care se profilează cocotierii de un verde întunecat; indigenii pescuitori de perle, ce-şi trag apa bună de băut, din nucile tinere de coco; vegetaţia exotică de pe toate insulele Pacificului şi Indianului cu plantaţii de igname, gulii şi taro (un cartof nutritiv); bogăţia animalelor domestice, compusă din păseri de casă, capre şi porci, toate sunt contribuţii instructive de geografie economică.

Indigenii atleţi de pe insulele Samoa şi Fidji, calităţile lor înăscute

de marinari; îmbrăcămintea sumară a Polinezienilor şi totuşi moralitatea lor severă: lipsa de monedă în insulele Cocos unde există numai schimbul în natură, administraţia franceză, engleză şi americană a Polineziei şi Melaneziei in comparaţie cu cea olandeză din mediterana aziatică, pe care autorul o apreciază după cum merită, sunt pagini instructive de geografie umană, prin simplitatea şi adevărul celor spuse.

Când totul s'a terminat, eroul marinar şi-a făurit din experienţă un nou plan de corabie, cu care vrea să se întoarcă spre mările tropicale, unde să-şi întemeeze un cămin în mijlocul indigenilor, departe de tirania vieţei civilizate şi sclavia celebrităţii ce şi-a făcut-o fără să vrea.

G. Raşcu.

REVISTA REVISTEROR

Gândirea. — Numărul 3, pe Martie al marei reviste bucurestene „Gândirea" se deschide cu un frumos studiu de cugetare ortodoxă semnat de d. Nichifor Crainic. In „Tineretul şi creştinismul" d. Crainic pune problema raportului dintre tineret şi creştinism. După ce descrie evoluţia progresivă a tineretului de azi abandonat unor aspre experienţe şi încercări, autorul ajunge la concluzia că bisericii îi rămâne obligaţia să capteze valurile afirmative ce-i năvălesc în prag. Consideraţia respectivă are în vedere tineretul universitar.

Proza literară e reprezentată prin Marta Rădulescu şi Hurmuz. Versuri semnează N. Crevedia, Ştefan Stănescu, Alexandru Marcu, Mircea Străinul şi Traian Ionescu.

Cronica însumează câteva interesante articole de concepţii asupra corespondenţii lui Spiru Haret (Vasile Băncila) criza tehnicei parlamentarismului (Mihail Polihroniade) consideraţii asupra istoricismului (Const. Noică). La cronica măruntă d. Nichifor Crainic, vorbind despre condiţiunile detestabile în cari se fac azi traducerile cărţilor străine la noi, cere, cu drept cuvânt, instaurarea unei adevărate stări de asediu împotriva acestor anarhişti cari atentează cu bombe la viaţa gramaticei româneşti.

T.

Tipografia Băncii Centrale Cooperative — Chişinău
str. Principele Nicolae No. 25

APEL

Repetăm apelul nostru din luna trecută și rugăm pe abonații noștri, cari nici până în prezent nu s'au pus în curent cu plata, să grăbească a ne trimite sumele datorate pe anul 1932.

Abonamentul la revistă este numai de 120, deci accesibil și pentru pungile cele mai modeste.

Toată stăruința noastră este de prisos și nu vom putea ține aprinsă pe meleagurile noastre această făclie, dacă sprijinitorii ei, abonații, nu-și vor face datoria, de a-și achita abonamentele.

Cu începere din luna următoare se va înceta trimiterea revistei celor ce nu-și vor fi achitat abonamentul pe anul trecut, afară de acei ce ne vor scrie să li se continue trimiterea revistei și vor arăta termenul înăuntrul căreia își vor achita abonamentele.

Credem că aceasta este ultima rugăminte ce-o facem și nu va mai fi nevoie să revenim.

Cu toată stima

AD-ȚIA REVISTEI

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B.“

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi lei 500.

Preţul 15 lei